Etimologija i značenje boja u arhajskom razdoblju grčke književnosti

Županić, Kristian

Master's thesis / Diplomski rad

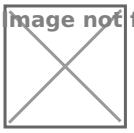
2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:274933

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

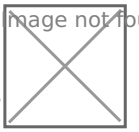
Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

University of Zadar Institutional Repository

Sveučilište u Zadru

Odjel za klasičnu filologiju

Sveučilišni diplomski studij grčkog jezika i grčke književnosti (dvopredmetni); studij: nastavnički

Kristian Županić

Etimologija i značenje boja u arhajskom razdoblju grčke književnosti

izaberite

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru

Odjel za klasičnu filologiju

Sveučilišni diplomski studij grčkog jezika i grčke književnosti (dvopredmetni); smjer: nastavnički

Etimologija i značenje boja u arhajskom razdoblju grčke književnosti

Diplomski rad

Student/ica:

Kristian Županić

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Nada Bulić

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Kristian Županić ,** ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Etimologija i značenje boja u arhajskom razdoblju grčke književnosti** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 19. prosinca 2019.

SAŽETAK

Etimologija i značenje boja u arhajskom razdoblje grčke književnosti

U radu se na korpusu arhajske grčke književnosti promatra opis i interpretacija pigmentiranih površina i pokazuje da deklariranje i poimanje boja u antici odstupa od modernog što otežava razumijevanje i interpretaciju antičkog teksta. Opisi obojanih površina kako su nam tekstualno zajamčeni ukazuju na postojanje sustava i određenih pravila unutar tog sustava. U radu se stoga uznastojalo na određivanju pravila i kontura starovjekovnog sustava boja kako se iščitavaju u grčkoj književnosti arhajskog vremena. Kako su u tom smislu vjerojatan utjecaj mogli imati i određeni bliski ili supstratni jezici naroda s kojima su Grci vjerojatno ili moguće bili u kontaktu, to su u ovom istraživanju i oni uzeti u obzir. Izdvojenim se riječima koje označavaju pigment površine pokušalo odrediti etimologiju i leksički razvoj, a metodom kontekstualnog određenja značenja opisati semantičko polje i upotreba u tekstu i time pridonijeti razumijevanju doživljaja vidljivog svijeta brončanodopskog i željeznodopskog čovjeka na egejskom području.

Ključne riječi: etimologija, boje, sistem boja, grčki, arhajska grčka književnost, Homer, praindoeuropski, neindoeuropski, predgrčki meditranski jezični supstrat, egejsko područje

ABSTRACT

The Etymology and Meaning of Words for Colours in the Archaic Era of Greek Literature

In this thesis the description and interpretation of pigmented surfaces in the corpus of Archaic Greek literature is examined, in which it is shown that the declaration and conception of colour in antiquity differ from their modern usage, complicating the understanding and interpretation of ancient texts. The descriptions of coloured surfaces, as they have been textually preserved for us, point to the existence of a system, and of certain rules within that system. In this thesis, therefore, the author has attempted to ascertain the rules and contours of the ancient system of colours as may be discerned in Greek literature of the Archaic period. As certain adstratum and substratum languages with which the Greeks were in contact at the time could have had an influence on Greek, these are also here taken into consideration. The author attempts to determine the etymology and lexical development of words used to denote surface pigment and to describe their semantic field and use in texts through contextual definition of meaning, thus contributing to the understanding of the visible world of the Bronze and Iron Age Aegean.

Key words: etymology, colours, colour system, Greek, archaic Greek literature, proto-Indo-European, non-Indo-European, pre-Greek Mediterranean language substrate, Aegean region

SADRŽAJ

1. UVOD 1
2. POVIJESNO-LINGVISTIČKA SITUACIJA EGEJSKOG PODRUČJA 2
    2.1. Supstratni i kontaktni jezici 2
    2.2. Grčki jezik do helenizma 4
3. SHVAĆANJE I SUSTAV BOJA U PRAINDOEUROPSKOM 6
4. BOJE U ARHAJSKOJ GRČKOJ KNJIŽEVNOSTI 8
    4.1. Svijetao i bijel 9
    4.2. Taman i crn 16
    4.3. Crven 22
    4.4. Žut 27
    4.5. Zelen 28
    4.6. Ljubičast 29
5. ZAKLJUČAK 31
IZVORI 36
LITERATURA 36

1. UVOD

Premda se vjeruje da svi ljudi vide jednako, ipak se može reći da ne shvaćaju svi jednako ono što vide. Primjer su tome boje koje nas okružuju i svakodnevno iskustvo da ih svaka osoba ne zamjećuje i ne doživljava na isti način. Interpretacija pigmentirane površine dviju jednako obojanih stvari u različitim civilizacijskim i povijesnim razdobljima pokazuje i različita shvaćanja viđenog. S jedne je strane to rezultat senzibiliteta pojedinca i njegova suživota s prirodom u okolini u kojoj se nalazi, a s druge općeg shvaćanja svijeta i čovjeka unutar toga svijeta koje je imanentno svakom pojedinom razdoblju. U prvim se tekstovima grčke književnosti zamjećuju takva shvaćanja obojanih površina koja su različita od načina na koje modernodopski čovjek deklarira boje. Pa iako poimanje boja u antici odstupa od modernog, a shodno tome razumijevanje i interpretacija antičkog teksta bivaju otežanima, opisi obojanih površina kako su nam tekstualno zajamčeni ukazuju na postojanje sustava i određenih pravila unutar tog sustava.

U ovom će se radu stoga pokušati odrediti pravila i konture starovjekovnog sustava boja kako se iščitavaju u grčkoj književnosti arhajskog vremena. Izdvojenim će se riječima koje označavaju pigment površine pokušati odrediti njihov postanak i leksički razvoj, odnosno etimologija, a metodom kontekstualnog određenja značenja opisati semantičko polje i upotreba u tekstu što će pridonijeti razumijevanju doživljaja vidljivog svijeta brončanodopskog i željeznodopskog čovjeka na egejskom području. Kako su u tom smislu vjerojatan utjecaj mogli imati i određeni bliski ili supstratni jezici naroda s kojima su Grci vjerojatno ili moguće bili u kontaktu, to ih je u nastavku, preglednosti izlaganja radi uz grčku dijalektalnu sliku nužno u kratkim crtama izložiti.

2. POVIJESNO-LINGVISTIČKA SITUACIJA EGEJSKOG PODRUČJA

2.1. Supstratni i kontaktni jezici

Poznato je da su širom cijele Europe postojale razne neolitske kulture neindoeuropskog projekla. U to vrijeme dolazi do širenja neolitske privrede s Bliskog Istoka, preko Egejskog mora i Grčke, duž Balkanskog poluotoka po Europi.[1] Mnoge kulture su nestale puno prije dolaska Indouropljana te su ostavile samo neke arheološke dokaze o svom postojanju; neke su pak nestale prilikom migracije Indoeuropljana između 4500. i 2000. g. pr. Kr. te su ostavile traga u nekim riječima i nazivima mjesta, ukoliko bi se zadržale dovoljno dugo da posluže kao supstratni jezici, a neke kulture postoje još i danas kao što je najpoznatiji slučaj s baskijskim jezikom.[2]

Predgrčki jezici egejskog područja mogu se podijeliti na indoeuropske i neindoeuropske jezike.[3] Predgrčki neindoeuropski jezici pripisuju se mediteranskom supstratu pored etrurskog, za kojeg se smatra da ima dijalektalnog pretka na otoku Lemnu, elimijskog na Siciliji, nuragičkog na Korzici te iberskog u današnjoj Španjolskoj koji je možda porijeklom srodan s berberskim iz Afrike.[4] Postojanje predgrčkih naroda i jezika primjećuje se prvenstveno u raznim nastavcima, toponimiji, zatim imenima ranih generacija junaka koji se javljaju u Homerovim epovima, također u mnogim posuđenim riječima iz flore, faune, nazivima raznih materijala te u nekim religijskim i mitološkim motivima koji se prepoznaju i u drugim starijim kulturama iz okoline.[5] Pisane bilješke o postojanju predgrčkih jezika i naroda pronalaze se i kod raznih historiografa. Neki od tih naroda su Pelazgi, Lelezi, Kaukonci, Dryopi, Aonci, Temici, Hyanti te mnogi drugi čije postojanje, osim u historiografskim zapisima gdje se pronalaze, arheološki i jezično nije dovoljno ili posve ništa poznato.[6] Zbog nedostatnosti informacija i dokaza nije moguće ustvrditi sigurnost njihova postojanja ili su samo dio književne i mitološke tradicije, pa tako neki narodi mogu biti i govornici nezabilježenih indoeuropskih jezika; kao što je moguć slučaj s Dryopima koji nose grčko ili indoeuropsko ime, ali ne moraju biti indoeuropljani, ukoliko su postojali, jer naziv koji nose ne mora biti onaj kojim su sami sebe nazivali, dok za Pelazge pak postoji pretpostavka po kojoj se

[1] Matasović 2016: 22.
[2] Drews 1988: 197.
[3] Za neke neindoeuropske jezike egejskog područja nije poznato pripadaju li nekoj drugoj poznatoj skupini jezika ili čine neku zasebnu i nepoznatu skupinu.
[4] Matasović 2016: 25-26, 28.
[5] Mallory 2006: 86., Matasović 2016: 28, 30., Katičić 1976: 40-47, 53., Palmer 1980: 9, 35.
[6] Katičić 1976: 19.

povezuju s mogućim etrurskim precima s otoka Lemna.[7] Pored njih ne treba izostaviti ni narode nosioce minojske kulture na Kreti. Za Kretu se može reći kako je najbogatiji izvor u lingvističkom smislu za 2. tisućljeće te sadrži prve pisane spomenike pronađene na europskom tlu.[8] Osim najpoznatijeg pisma lineara A, kojeg su mikenjani zatekli na Kreti i nešto promijenivši preuzeli i koristili u obliku lineara B, na otoku Kreti se pronalaze i mnogi drugi pisani spomenici kao što su kretski hijeroglifi, zapisi s diska iz Phaesta, hijeroglifski zapisi sa sjekire iz Arkalokhorija te zabilješka eteokretskog jezika pisanog na grčkom alfabetu.[9] Nije sasvim sigurno pripadaju li ti pisani spomenici jednom jeziku, pa da se nekoliko načina i vrsta pisanja koristi za jedan jezik, kao što se luvijski u Anatoliji pisao klinopisom i hijeroglifima po potrebi, ili se radi o pisanim spomenicima na više jezika.[10] Postoje neke pretpostavke i poveznice stanara Krete i lineara A s natpisom iz Tartarije za koje nije sasvim sigurno radi li se o istom pismu, jeziku ili pak narodu.[11] Sve što se zasad sigurno može reći je da zapisi s Krete pripadaju neindoeuropskoj skupini ili skupinama jezika, i to ne samo predindoeuropskoj već i predsemitskoj skupini, kojima pripadaju i hatski i sumerski jezik na Bliskom istoku.[12]

Drugu skupinu predgrčkih jezika čine indoeuropski jezici s područja Anatolije. Anatolija je i prije dolaska Hetita u 18. i 17. st. pr. Kr. bogata raznim neindoeuropskim jezicima, kao što su hatski i hurijski koji vjerojatno spadaju u kavkasku skupinu jezika, te je pod snažnim utjecajem bliskoistočnih kultura.[13] Utjecaj anatolskih jezika primjećuje se u mnogim prepoznatljivim nastavcima u riječima i nazivima grčkih gradova, također u samom leksiku te mitologiji i religiji čiji su neki motivi prešli od bliskoistočnih naroda u grčku civilizaciju.[14] Premda Homerovi trojanski junaci u Ilijadi govore grčkim jezikom, pretpostavlja se da je jezik Troje bio luvijski, koji je ujedno, budući da je zauzimao egejsku obalu Anatolije te činio državu Arzawu, kao srodan jezik hetitskom, bio sigurno susptratni jezik nadošlim Grcima u seobama.[15] Anatolski su se jezici vrlo rano odvojili od drugih indoeuropskih jezika te samim

---

[7] Katičić 1976: 20-22, 25-26
[8] Matasović 2016: 28.
[9] Duhoux 1998: 1-2, 16.
[10] Duhoux 1998: 26-27.
[11] Matasović 2016: 39.
[12] Duhoux 1998: 26-27. Poveznica minojske Krete s Anatolijom i Bliskim Istokom je možda moguća i po arheološkim artefaktima iz Qatal Hüyüka, što je turski naziv za *neolitski grad* iz 6500. i 5600. g. pr. Kr. u Anatoliji, gdje su pronađeni antropomorfni likovi s bikovim rogovima koji podsjećaju na poznati mit o Minotauru, ali ukoliko je poveznica valjana, zbog vremenskog razmaka u njihovu postojanju treba pretpostaviti seobu na Kretu pred sam dolazak Indoeuropljana u Anatoliju (Cravetto 2007a: 137, Duhoux 1998: 28-29.).
[13] Cravetto 2007a: 174-378., Matasović 2016: 23-24.
[14] Matasović 2016: 28., Palmer 1980: 13-14.
[15] Kapović 2008: 19., Matasović 2016: 47., Palmer 1980: 16. Arheološka iskapanja u Troji prikazuju nekoliko slojeva koji sežu daleko u prošlost sve do pred kraj neolitika, a slojevi Troja VIIa i VIIb pružaju dokaze pljačkanju, požarima i rušenjima grada, što se stavlja u vrijeme književno–pretpostavljenog Homerova

time ne sadrže neke karakteristike kao drugi; pa se hetitski se pisani spomenici pronalaze već od 1650. g. pr. Kr. te, makar je hetitski jezik vrlo rano nestao, lidijski i luvijski su se još dugo govorili, sve do grčko-rimskog razdoblja, te vršili utjecaj na mjesne grčke govore Anatolije.[16]

Pored ovih jezika, ne isključuje se ni utjecaj drugih indoeuropskih, neindoeuropskih ili predindoeuropskih jezika s Kavkaza, Balkana i Bliskog istoka koji ili nisu posvjedočeni u pisanom obliku ili im utjecaj nije siguran i utvrđen u onim riječima grčkog vokabulara kojim etimologija još i danas nije poznata ili se ne smatra indoeuropskom. Što se tiče poznatih jezika, zapažaju se neki tragovi utjecaja indoiranske skupine jezika, od koje je najviše utjecaja izvršio perzijski, u početku zbog svoje blizine na Bliskom istoku, a kasnije i svojom nadmoći u regiji. Također su bitan utjecaj na egejski svijet imali bliskoistočni semitski jezici koji ne pripadaju indoeruopskim jezicima niti se pripisuju mediteranskom suptratu jer pripadaju afroazijskoj skupini jezika, kao i egipatski, berberski, kašutski, omotski i čadski.[17] Zbog svoje blizine i kulturne nadmoći pa tako i zbog trgovine, ističu se akadski potomci, babilonski i asirski, koji pripadaju sjeveroistočnim semitskim jezicima, zatim od sjeverozapadnih ugaritski, te onaj s najjačim utjecajem gdje je osim preuzimanja pisma potvrđeno i miješanje s nekim religioznim i mitološkim motivima - fenički koji sa svojim punskim odvjetkom, kojeg su po Mediteranu poširili fenički kolonisti Kartažani i hebrejskim, spada u kanaansku skupinu semitskih jezika.[18]

2.2. Grčki jezik do helenizma

Indoeuropljani na Balkanski poluotok dolaze u rano 2. tisućljeće.[19] Zatiču starosjedilačko i vjerojatno neindoeuropko stanovništvo. Nositelji mikenske kulture preuzimaju pismo od tada utjecajne minojske kulture na Kreti. Preuzevši pojednostavljenu verziju piktogramskoga linear A pisma, ostavljaju bogatu ostavštinu glinenih pločica arhivske i upravne dokumentacije od 15. do 13. st. pr. Kr. pisanih mikenskim grčkim na silabičkom linear B pismu.[20]

---

trojanskog rata, a Homerovi se trojanski junaci u epskim pjesmama vjerojatno služe grčkim jezikom kako se zaključuje iz samih epskih pripovjednih stilskih karakteristika, gdje treba imati u vidu i moguće miješanje dvaju ratova u grčkoj mitološkoj povijesti, trojanskog i tebanskog, što je vjerojatno proizašlo iz miješanja dvaju gradova Arga, onog u Tesaliji s onim na Peloponezu. (Cravetto 2007b: 283-286., Đurić 1951: 51.).

[16] Kapović 2008: 19-20., Palmer 1980: 10-11.

[17] Matasović 2001: 141.

[18] Matasović 2001: 141-142.

[19] Horrocks 2010: 9.

[20] Matasović 2016: 43-45.

Kasnije, nakon mračnog srednjeg vijeka grčke povijesti, preuzevši pismo od feničana te prilagodivši ga grčkom jeziku dodavanjem slova koje semitski jezici ne poznaju, kreće razdoblje poznate antičke grčke kulture i književnosti s prvim alfabetskim natpisom na Nestorovu peharu iz 8. st. pr. Kr. pronađenog na Ishiju kraj Napulja.[21]

Pored bogatih epigrafskih spomenika pisanih na mjesnim dijalektima od početka alfabetske pismenosti, grčka pisana književnost počinje s Homerovim epovima zasnovanima na jonskom dijalektu. Jonska epika pisana je umjetno stvorenim epskim dijalektom baziranim na arhaičnom istočnom jonskom i eolskom, do čijeg prožimanja vjerojatno dolazi zbog prenošenja epske pjevačke tradicije i mitoloških priča koje sežu i u brončano doba a koje su se oblikovale u cjelinu u Joniji.[22] Jonskim dijalektom pisana je i elegija i jambografija, dvije književne vrste maloazijskog porijekla za koje je moguće da su sastavljane na govorenoj verziji jonskog dijalekta.[23] Monodijska je lirika pisana raznim varijantama eolskog dijalekta, od govorene varijante Sapfina jezika, preko Anakreontova jezika koji je blizak jonskom, do Korine koja piše boetskim eolskim te je i u njoj utjecaj homerova stila i epskog jezika ostavio traga u određenim jonizmima koji se pronalaze.[24] Korska se pak lirika zbog razvoja na peloponeskom dorskom govornom području temelji na dorskom dijalektu u kojem se također osjete utjecaji joniziranog epskog jezika, susjednog atičkog i eolskog dijalekta, dok su korske dionice u tragedijama i komedijama pisane čišćim dorskim s ponekim aticizmima i homerskim oblicima.[25] Procvatom drame u Atici, kad dolazi do premiještanja centra grčke književne kulture zbog pojave Perzijanaca u Anatoliji, završava arhajsko književno razdoblje te počinje klasično.[26] Dramski su dijalozi, usprskos svojemu kompleksnom porijeklu, pisani atičkim dijalektom, kojeg neki smatraju i kopnenim jonskim, te je atički umjesto jonskog zauzeo vodeće mjesto u književnosti.[27] Zbog mnogih poetskih i posebice epskih elemenata osjeti se utjecaj dorskog, eolskog te jonskog, i to najvećim dijelom u homerskim izrazima.[28] Procvat grčke proze kreće s Herodotovom historiografijom na jonskom dijalektu koji pripada

---

[21] Matasović 2016: 58-59., Schimtt 2005: 21, 34.
[22] Horrocks 2010: 44-45., Đurić 1951: 50-52., Schmitt 2005: 123. Makar Hesiod spada u jonsku epiku, za njegov se jezik smatra da pripada jeziku kasnijeg razdoblja jonske epike nego što je Homerov (Palmer 1980: 102.).
[23] Horrocks 2010: 49., Palmer 1980: 108., Vratović 1982: 44, 60.
[24] Palmer 1980: 114-118.
[25] Palmer 1980: 119, 121, 123-126, 128, 133.
[26] Širenjem Perzije Lidija, jedna od anatolskih država, zbog propasti Krezovih diplomatskih planova i neizvršene vojne intervencije saveznih naroda o čijoj pomoći su ovisili, pada pod perzijsku vlast, a tako i Jonska Grčka koja je ekonomski i djelomice politički ovisila o utjecaju lidijskih vladara, što kasnije zbog umješanosti Perzije u interese grčkih gradova u Joniji uzrokuje seobu Jonjana ponajviše na Atiku i premiještanje kulturnog središta u Atenu (Cravetto 2007b: 387-391.).
[27] Schmitt 2005: 210., Vratović 1982: 86-89.
[28] Palmer 1980: 132.

kasnijem vremenu nego onaj na kojem je zasnovan epski jezik, ali se i u njemu pronalaze homerske riječi i aticizmi, a kasnija prozna književnost historiografije, govorništva i filozofije pisana je atičkim dijalektom s tendencijom da bude što čišći, a potom dolaskom helenizma i prevlašću modernog atičko-jonskog, pod utjecajem književnosti, nad konzervativnim atičkim, stvara se *κοινή* dijalekt iz kojeg se puno vremena kasnije razvija i danas službeni novogrčki jezik.[29]

Četiri grčka književna dijalekta zajedno s ostalim posvjedočenim dijalektima na epigrafskim natpisima dijele se u dvije glavne skupine. Tako sjeverozapadni grčki dijalekti s dorskim dijalektima čine zapadnu skupinu, a jonski, atički, dijelom eolski, akadsko-ciparski pa i sam mikenski čine istočnu skupinu grčkih dijalekata.[30]

3. SHVAĆANJE I SUSTAV BOJA U PRAINDOEUROPSKOM

Proučavanje boja u praindoeuropskom jeziku može prestavljati poseban izazov ukoliko se ne uzmu u obzir određeni kriteriji koji čine razliku među pojedinim indoeuropskim jezicima. Kako je već i poznato, raspad praindoeuropskog jezika se nije odvio unutar jednog kratkog vremena u kojemu su se sve danas poznate indoeuropske grane jezika osamostalile. Tako se pretpostavlja da se anatolska grana prva odvojila od praindoeuropske skupine, te se toliko razlikuje od ostalih ie. jezika da je dosta dugo vremena bilo predmetom rasprave pripadaju li anatolski jezici indoeuropskoj skupini ili semitskoj ili nekoj trećoj. Ujedno su oni i prvi posvjedočeni indoeuropski jezici u povijesti. Vrijeme prvih zapisa, naravno, ne označava i vrijeme osamostaljenja, ali ukoliko se proučavaju indoeuropski jezici komparativno kroz povijest mogu se primjetit određene sličnosti, unutar njihove samostalnosti, koje su im zajedničke, te kako s vremenom kasnije pojave drugih indoeuropskih jezika sa sobom nose određene inovativnosti u odnosu na njihove ranije posvjedočene srodnike. Tako, proučavaju li se boje u indoeuropskim jezicima, može se primjetiti kako pojedini ranije zabilježeni jezici ne poznaju određene boje koje poznaju oni kasnije posvjedočeni ili koriste svega nekoliko pridjeva za boju ograničenog značenja koje koriste u širokoj primjeni te stvaraju za modernog čovjeka kompliciran sustav u razlikovanju obojanih površina.

Nazivi za boju u indoeropskim jezicima, za koje se može reći da su indoeuropske,

[29] Horrocks 2010: 74-74., Palmer 1980: 148, 150, 175.
[30] Schmitt 2005: 213-227. Za eolske se dijalekte raspravlja treba li ih smatrati centralnom, tj. prijelaznom skupinom dijalekata koji čine poveznicu između istoka i zapada ili se trebaju pripisati zapadnim dijalektima (Schmitt 2005: 221-227.).

razvijaju se iz raznih korijena. Najpoznatiji su oni koji u sebi kriju naziv za neku površinu kao što je u latinskom *color* od *celare* (hrv. prekrivati), u sanskrtu *varna-* od korijena glagola *var-* (hrv. prekriti), u grčkom *χρῶμα* od *χρόα* (hrv. površina, površina tijela, mast, boja) te isto tako i stari hrvatski naziv *mast* koji se krije u glagolu *mazati* dok je riječ *boja* turskog porijekla i ušla je u opću upotrebu u sve balkanske jezike.[31] Pored toga, može se pronaći i naziv koji određuje neku određenu boju, kao što je slučaj s keltskim gdje se pronalazi korijen **liwo-* u staroirskom *li* (hrv. ljepota, pojava, boja), te velškom *lliw* (hrv. oblik, boja) što se u latinskom pojavljuje u pridjevu *lividus* (hrv. tamnoplav).[32] Također, pojavljuju se i oblici koji sami po sebi označavju obojanu površinu. Tako dolazi do razvoja indoeuropskog korijena **perk-/*pork-* u pragermanskom *far(g)wa-* što je u modernom njemačkom dalo *Farbe* (hrv. boja) te i u grčkom se pojavljuje kao *περκνός* (hrv. šaren, mrk), dok u latinskom daje *porcus* (hrv. prase) i staroirskom *erc* (hrv. smuđ, losos) te pored njega korijen **poik-* što je u sanskrtu *pimsati,* toharskom A i B *pik-* i ruskom *pisati* prvotno *bojati,* a kasnije *pisati* i u avestičkom *paesa-* , sanskrtu *pesa-,* staroengleskom *fah* u značenju *boja* te grčkom *ποικίλος šaren*.[33]

Što se tiče samih boja, primjećuje se kako prevladava veliki broj riječi u značenju *svijetla, tame,* a i *crvene* u odnosu na druge prave pigmentirane boje, što se poklapa s teorijom razvoja boja Berlina i Kayja koji su proveli istraživanje na 20 različitih jezika te došli do rezultata kako su se boje razvile kroz nekoliko stadija tijekom vremena.[34] Tako se u prvom stadiju razvijaju razlika između svijetla i tame, odnosno crne i bijele, u drugom stadiju priključuje se i raspoznavanje crvene u kombinaciji s žutom, u trećem stadiju pojava plave sa zelenom, u četvrtom stadiju jasno razlikovanje crvene i žute kao samostalne, u petom se jasno razlikuju plava i zelena, u šestom se prepoznaje i smeđa, te u sedmom stadiju dolaze do raspoznavanja ružičaste, ljubičaste, narančaste i sive.[35] Prvom stadiju pripadaju lovci-sakupljači, a zadnjem čovjek modernog industrijskog doba, dok se Homerov jezik vjerojatno nalazi na prijelaznom razdoblju iz drugog stadija na treći te se općenito gledano na etimologiju boja u indoeuropskim jezicima mogu rekonstruirati boje koje pripadaju trećem i možda četvrtom stadiju evolucije.[36] Kao što se može i zaključiti, boje viših stadija, koje izlaze iz Homerova stadija prepoznavanja boja, kojima se može rekonstruirati indoeuropska etimologija pripadaju kasnije posvjedočenim jezicima kao što su germanski i baltoslavenski jezici. U tim se

[31] Mallory i Adams 1997: s.v. *color.,* Skok, P. 1971: s.v. *boja.*
[32] Mallory i Adams 1997: s.v. *color.*
[33] Mallory i Adams 1997: s.v. *color.,* Mallory i Adams 2006: 331.
[34] Mallory i Adams 1997: s.v. *color.,* Mallory i Adams 2006: 328.
[35] Mallory i Adams 1997: s.v. *color.*
[36] Mallory i Adams 1997: s.v. *color.*

jezicima riječi iz kojih je rekonstruiran indoeuropski korijen pojavljuju u značenju te boje, kao što su smeđa, siva, zelena, žuta i plava, koje međusobno mogu imati više varijacija u korijenu i obliku, ali se već jasno razlikuju, što ne znači da drugi indoeuropski jezici ne poznaju taj korijen.[37] Stoga se prilikom promatranja boja u ranoj grčkoj književnosti treba uzeti u obzir sustav i razvoj boja te ih promatrati sukladno tim stadijima kroz koje se odvija evolucija raspoznavanja boja u ljudskoj povijesti.

4. BOJE U ARHAJSKOJ GRČKOJ KNJIŽEVNOSTI

Grci su na razne načine doživljavali obojane predmete oko sebe i same boje. Platon u *Timeju* nakon rasprave o mirisima, okusima i zvukovima, raspravlja o bojama za koje kaže da su svjetlo koje isijava iz predmeta koji se gleda te da boja svakog predmeta i stvari ovisi o količini čestica plamena koje posjeduje.[38] Pored još nejasnog objašnjena što određuje predmet bijelim, a što crnim, dolazi do zaključka da postoje tri glavne boje: crna, bijela i crvena te da se njihovim miješanjem stvaraju preostale boje.[39] Neki pak smatraju kako je nerazlikovanje boja koje se primjećuje u književnim izvorima uzrokom nedovoljno razvijenog vidnog organa u Homerovo doba.[40] Ipak, prema arheološkim je nalazima poznato da su stare civilizacije poznavale i razlikovale razne boje koje su primijenjivali u slikarstvu, arhitekturi te u izradi ukrasa i nakita, kao što je otkriveno u Minosovoj palači na Kreti; iz tog razloga neki smatraju da Berlinova i Kayjeva studija o stadijima razvoja boja nije adekvatna, budući da postoje dokazi gdje se vidi da razlikuju više od tri-četiri boje nego što oni u svojoj studiji tvrde.[41]

Boje se u arhajskoj književnosti pojavljuju u nekoliko kategorija prema kojima su ovdje navedene alfabetnim redosljedom unutar samih kategorija. Kategorije raspoznavanja boja su sukladne s prethodno objašnjenim stadijima razvoja boja te se u takvima i zatiču u tekstovima. U nastavku su riječima za boju navedena opća značenja, pokušalo se objasniti njihovo porijeklo, navedeni su i drugi oblici i složenice u kojma se pojavljuju te razni drugi derivati i

---

[37] Mallory i Adams 1997: s.v. *blue, brown, gray, green, yellow.,* Mallory i Adams 2008: 333. Smeđa se boja pojavljuje tek u šestom stadiju razvoja i u europskim jezicima je ponajviše germanskog porijekla, gdje se najjasnije vidi indoeruopski korijen koji se može rekonstruirati, ali za primjetiti je kako se takav korijen pronalazi i u grčkom jeziku koji ne poznaje riječ za smeđu; tako se ie. korijen **bher-* pojavljuje u rječi *φρύνη* što u grčkom znači *žaba krastača,* a isto se može reći kako su i drugi korijeni poznati starijim indoeuropskim jezicima samo javljaju u nekom sličnom ili približno sličnom značenju (Mallory i Adams 1997: s.v. *brown.).*

[38] Ierodiakonou 2005: 220-224.

[39] Ierodiakonou 2005: 225-227.

[40] Busatta 2014: 319.

[41] Busatta 2014: 328, 348.

dijalektalni oblici, a na kraju im je prikazana upotreba u arhajskim književnim izvorima.

4.1. Svijetao i bijel

ἀγλαός - *sjajan, blistav*; *krasan, čestit, slavan, plemenit*[42]

Neprovođenje kontrakcije vokala u hijatu svjedoči vjerojatnom pragrčkom *ἀγλαFός* i moguće etimološki povezano s *γαλήνη, γελάω, ἀγάλλομαι* i *ἀγανός*, ali nije utvrđeno.[43]
Derivati: *ἀγλαέθειρος, ἀγλαόγυιος, ἀγλαόδενδρος, ἀγλαόδωρος, ἀγλαόθρονος, ἀγλαόκαρπος, ἀγαόκολπος, ἀγλαόκουρος, ἀγλαόκωμος, ἀγλαοτρίαινος, ἀγλαόφωντος, ἀγλαοχαίτας*

Pridjev se u Homeru pored *divan, krasan* kao kada je riječ o poklonima "*ἀγλαὰ... ἄποινα*" (Hom. Il. 1. 23), "*ἀγλαὰ δῶρα*" (Hom. Il. 1. 213) posebno oni uglađeni darovi od zlata (gdje *sjajan* ima pravo značenje), a tako i za ljude *plemenit, čestit* "*Εὐρύπυλος Εὐαίμονος ἀγλαὸς υἱός*" (Hom. Il. 2. 736), pojavljuje u izrazu boje kao *blistava/sjajna voda "ἀγλαὸν ὕδωρ*" (Hom. Il. 2. 307) što nužno ne mora označavat vodu koja reflektira svjetlost, već čistu i bistru vodu koja je dobre kvalitete te u nekim drugim složenicama koje se tiču kose kao *ἀγλαέθειρος* u značenju svijetle kose "*θεὸν ἀγλαέθειρον*" (Hymn. Pan. 5), a složenice se u podjednakom omjeru pojavljuju i u epici i kod Pindara.

αἰγλάεις, αἰγλήεις - *sjajan, svijetao*[44]

Pridjev izveden iz imenice *αἰγλή* (hrv. svjetlo), moguće etimološki povezane s pridjevom *ἀγλαός*, korijen vjerojatno i u sankrtskom *éjati* (hrv. drhtati, tresti se), također, korijen pridjeva i imenice pojavljuje se i u stalnom epitetu uz Apolona *Ἀπόλλων Ἀσγελάτας/Αἰγλάτας* te zbog takve varijacije korijena moguće da je pridjev predgrčkog porijekla, a isto tako je moguće da možda ovi epiteti uz Apolona ne potječu od imenice *αἰγλή*.[45]
Derivati: *αἰγλοπόδας*

Koristi se pri opisu sjaj kozmosa "*αἰγλ<άε>ντα... κόσμον*" (Pind. Pyth. 2. 10-11) za razliku od kaosa koji je *ζοφερός*.[46] U epici se također nalazi za opis Olimpa "*αἰγλήεντος Ὀλύμπου*" (Hom. Il. 20. 103) te označava i boju bjelodlakog ždrjebeta "*πώλους... αἰγλήεντας*" (Hymn. Lun. 9).

---

[42] Senc 1910, Liddle-Scott Lexicon (kasnije LSJ) 1996: s.v. *ἀγλαός.*
[43] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *ἀγλαός.*
[44] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *αἰηλήεις.*
[45] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *αἰγλήεις.*
[46] *Vidi ζοφερός.*

αἴολος - *brz, šaren, sjajan*[47]

Nepoznate je etimologije, ali se pronalazi u mikenskom grčkom kao *a₃-wo-ro* (kao kravlje ime) gdje se provela disimilacija digame originala **Fαι-Fολ-ος*, također postoji moguća poveznica sa skt. *ayu-* (hrv. životna energija) i grč. *αἰών* (hrv. životni vijek), ali odbačeno, a neki smatraju da je izvorno značenje *boja*.[48]

Složenice: *αἰόλλω, αἰολοθώρηξ, αἰολομίτρης, αἰολόπωλος, πᾰναίολος*

Pridjev se osim u značenju *brz* kao u "*πόδας αἰόλος ἵππος*" (Hom. Il. 19. 404), kao i u složenici *αἰολόπωλος* i *migoljav* kao u slučaju zmije "*αἰόλον ὄφιν*" (Hom. Il. 12. 208), pojavljuje se u značenju *sjajan* na mnogim mjestima kao kad stoji uz oružja "*ζωστήρ... παναίολος*" (Hom. Il. 4. 184), "*τεύχε'...αἰόλα*" (Hom. Il. 5. 294-295), "*παναίολον ἀσπίδα*" (Hom. Il. 11. 374), kao i u složenicama kao *κορυθαίολος* što je stalni Hektorov pridjev *sjajnošljemi* te *αἰολοθώρηξ* i *αἰολομίτρης*, tako i u značenju *šaren*, što može biti slučaj i u prethodno navedenim primjerima jer se radi o svjetlucavu odsjaju, ali za sigurno kad je riječ o nedozrelom grozdu (pa je šaren) "*ὄμφακες αἰόλλονται*" (Hes. Scut. 399).

ἀργός, ἀργής, ἀργεννός, ἀργινόεις - *bijel, sjajan, blistav, svijetao*[49]

Ie. korijen **h₂rg-* pronalazi se u grčkim riječima osnove *αργ-, αργι-* i *αργυ-* koja se pronalazi i u pridjevu *ἀργύρεος* (hrv. srebrn), također se korijen još pronalazi i u drugim indoeuropskim jezicima kao što su skt. *árjuna-*, toh.A *arki*, toh.B *arkwi* i het. *harki-* sve u značenju *bijel*.[50]

Složenice: *ἀργιβρέντος, ἀργικέραννος, ἀργίλοφος, ἀργιλωψ, ἀργινόδους, ἀργιπόδας*

Pridjev *ἀργός* često u tekstu ne označava da je nešto *bijelo* već *brzo* (kao što je trepeljiva svjetlost) u slučaju sa psima "*κύνας ἀργούς*" (Hom. Il. 1. 50) isto tako i "*κύνες πόδας ἀργοὶ*" (Hom. Il. 18. 578), ali također označava i bijelu boju kao u slučaju volova "*βόες ἀργοὶ*" (Hom. Il. 23. 30).[51] Pridjev *ἀργής* dolazi više u značenju sjajan kao kada se radi o munji "*ἀργῆτα κεραυνόν*" (Hom. Il. 8. 133) kao i u složenicama *ἀργιβρέντος* i *ἀργικέραννος* koje su Zeusov pridjev, a dvojako značenje može imati u slučaju s odjećom "*ἑανῷ ἀργῆτι φαεινῷ*" (Hom. Il. 3. 419) kao *sjajnobijela haljina* ili *blistavosjajna haljina*. U sigurnom značenju bijel dolazi kad označava boju divlje guske "*ἀργὴν χῆνα*" (Hom. Od. 15. 161). Pridjeva *ἀργεννός* i *ἀργινόεις* označavaju bijelu boju u slučaju odjeće "*ἀργεννῇσι... ὀθόνῃσιν*" (Hom. Il. 3. 141), životinja, tj.

[47] Senc 1910: s.v. *αἴολος.*
[48] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *αἴολος.*
[49] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *ἀργός.*
[50] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *ἀργός.*
[51] Autenrieth 1967: s.v. *ἀργός.*

ovaca "*ἀργεννῇς οἰέσσι*" (Hom. Il. 6. 424), a isto tako i složeni pridjev koja se odnosi na bijele zube životinja "*ἄγριον ἀργιόδοντα*" (Hom. Il. 9. 539), "*κύνας ἀργιόδοντας*" (Hom. Il. 11. 292) te jasan dokaz takvog je značenja istaknuto u "*λευκοὶ ὀδόντες ἀργιόδοντος ὑὸς*" (Hom. Il. 10. 264) *bijeli zubi bjelozubog vepra*.

ἀργύρεος - *srebrnobijel, srebrn*[52]

Kao što je već rečeno, pridjev potječe isto od ie. korijena *$*h_2rg$*- kao i *ἀργός, ἀργής, ἀργεννός, ἀργινόεις*.

Derivati: *ἀργυροδίνης, ἀργυρόηλος, ἀργυρόπεζα, ἀργυρότοξος*

U velikoj većini slučajeva dolazi u značenju gradivnog pridjeva i označava predmete od srebra koji sami po sebi zbog toga označavaju srebrnu boju kao što je slučaj i sa složenim pridjevom *ἀργυρόπεζα* (hrv. srebrnonoga) koji dolazi kao stalni pridjev uz Tetidu i označava njene srebrne sandale ili pak *ἀργυρότοξος* (hrv. sa srebrnim lukom) koji dolazi kao stalni pridjev uz Apolona, jer mu je luk, kojeg stalno nosi, od srebra.[53]

ἀστερόεις - *pun zvijezda; sjajan (poput zvijezda)*

Pridjev je izveden od imenice *ἀστήρ* (hrv. zvijezda) čiji se ie. korijen *$*h_2ster$* pronalazi i u drugim ie. jezicima kao u het. *hasterza*, arm. *astł*, st. ir. *ser*, got. *stairno*, toh. B *scirye*, av. *star-*, skt. *tarah* te lat. *stella* (<**ster-la* ili radije **stel-na*).

Uglavnom se pojavljuje kao pridjev pri opisu neba *οὐρανοῦ ἀστερόεντος* (Hom. Il. 8.46) u značenju *svijetao/sjajan kao zvijezda*, a tako onda i za stvari što se najbolje vidim u primjeru pri opisu vojnog oklopa *θώρηκα... ποικίλον ἀστερόεντα* (Hom. Il. 16. 133-134), a onda i metaforički za Olimp *Ἡφαίστου... δόμον... ἀστερόεντα* (Hom. Il. 18. 360-370).

γλαυκός - *sjajan, svijetao; plavkast, svijetloplav*[54]

Prvotno bez ikakve oznake boje, a tek kasnije *plavozelen* ili *siv* te *svijetloplav*.[55] Etimologija riječi nije poznata i smatra se predgrčkom, ali se vjeruje da se isti korijen pronalazi i u naziv za sovu *γλαῦξ* te da se još u mikenskom koristi kao antroponim, neki također prave poveznicu s *γαλήνη, γελάω*, ali nije prihvaćeno.[56]

---

[52] Senc 1910: s.v. *ἀργύρεος*.
[53] Autenrieth 1967: s.v. *ἀργυρόπεζα, ἀργυρότοξος*. Kao gradivni pridjev jedino, bez naznake ikakve bakrene boje, također se pojavljuje i *χάλκεος* (Autenrieth 1967: s.v. *χάλκεος*.).
[54] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *γλαυκός*.
[55] LSJ 1996: s.v. *γλαυκός*.
[56] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *γλαυκός*.

Derivati: *γλαυκιάω, Γλαυκός, γλαυκόχρως, γλαυκῶπις*

U Homeru se pojavljuje jedino u značenju *sjajan* te često stoji uz more "*γλαυκὴ... θάλασσα*" (Hom. Il. 16. 34) te za oči lava "*γλαυκιόων*" (Hom. Il. 20. 172) kao i u složenici *γλαυκῶπις* (hrv. sjajnooka) kao stalni pridjev božice Atene.

ἦνοψ - sjajan, svijetao[57]

Pridjev nastao od pragrčkog **(σ)Fῆνοψ*, a korijen riječi nepoznate je etimologije.[58] U riječi se nalazi prepoznatljivi *-οψ/-ωψ* (u takvim pridjevima hrv. nalik), kao u glagoli *ὄψομαι* (gledati), ie. korijena **-ok^{w}-* kao i u *αἴθοψ* i *οἶνοψ* i dr.[59]

Upotrebljava se u epici za opis sjaja bakra "*ἤνοπι χαλκῷ*" (Hom. Il. 16. 401) kao i pridjev *νῶροψ*.

λαμπρός - *svijetao, sjajan, žarki, blistav, jasan*; također i *odličan, slavan*[60]

Pridjev nastao od glagola *λάμπω* (hrv. svijetliti) čiji se ie. korijen **leh$_2$p-*, ili s prezentskim nazalom **lh$_2$mp-*, pronalazi se i u anatolskim jezicima kao u het. *lap-zi* (hrv. gorjeti) i s nazalom *lap-nu-zi* (hrv. upaliti) te *lappaš* (hrv. gorući), a isto tako bez nazala u baltičkim jezicima kao u lit. *lópe* (hrv. svjetlo), *lappa* (hrv. luč) i st. prus. *lopis* (hrv. plamen) te u keltskim jezicima kao u st. ir. *lassaim* (hrv. plamtjeti) i gal. *llacher* (hrv. svijetao).[61]

Pridjev se uglavnom pojavljuje u značenju *svijetao, sjajan* kao u primjerima kad označava sjaj sunčeve svjetlosti "*λαμπρὸν φάος ἠελίοιο*" (Hom. Il. 1. 605), ili sjaj roga "*λαμπροῖσι φάλοισι*" (Hom. Il. 13. 132) pa tako i *plemenit* kad je riječ o bogovima "*θεοὶ λαμπροί*" (Aesop. Fab. 34. 2. 4) te također i u izrazu svjetle puti "*παρειαὶ λαμπραί*" (Hymn. Sol. 9-10) i u opisu svijetle odjeće, koja je takva vjerojatno zbog svoje bjeline.

> *τὸν δὲ χιτῶν' ἐνόησα περὶ χροῒ σιγαλόεντα... λαμπρὸς δ' ἦν ἠέλιος ὥς.* (Hom. Od. 19. 232-234)
> [na njemu (Odiseju) spazi po tijelu sjajni hiton... (hiton) sjajan je bio poput sunca.]

λευκός - *svijetao, sjajan, blistav, sjajan kao srebro, bijel, subijel, sijed, bistar*[62]

Ie. korijen **leuk-/*louk-* pronalazi se u mnogim riječima koje nose neko značenje vezano za *svijetlost* kao što su lat. *lux*, grč. *λεύσσω, λύχνος, λοῦσσον*, skt. *rocá-*, mik. *reuko-* te u

[57] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *ἦνοψ.*
[58] Senc 1910, Chantraine 2009: s.v. *ἦνοψ.*
[59] Chantraine 2009: s.v. *ἦνοψ.*
[60] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *λαμπρός.*
[61] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *λαμπρός.*
[62] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *λευκός.*

nekim jezicima kao u ir. *luach*, lit. *laūkas* označava životinju koja ima bijelu točku na čelu, a povezuje se i s imenicama kao lat. *lucus*, skt. *loká-*, lit. *laûkas*, v. st. njem. *loh* što označava neki prostor u smislu *čistinu*, *polje* ili *gaj*.[63]

Derivati: *λευκαίνω, λευκανός, Λευκάς, λευκάσπις, λεύκιππος, Λευκοθέα, λευκόλοφος, λευκόπεπλος, λευκόπωλος, λευκόω, λευκώλενος, ὑπολευκαίνομαι*

Pridjev se pojavljuje u oznaci bijele/svijetle boje platna "*ἱστία λευκὰ*" (Hom. Il. 1. 480), "*ἡνία λεύκ"*" (Hom. Il. 5. 583), "*λευκοῖσιν φάρεσσι*" (Hes. Oper. 198), u značenju bijele/svijetle kose "*λευκὰ κάρηνα*" (Hom. Il. 2. 735), "*λευκαὶ...τρίχες*" (Anacr. Frag. 3. 1), iz toga i složenica prema boji konja *λεύκιππος*. Također u značenju boje sjajnog mora "*λευκῆς ἁλὸς*" (Himn. Diosc. 15), čiste vode "*ὕδατι λευκῷ*" (Hes. Oper. 739), pjene "*λευκὸς ἀφρὸς*" (Hes. Theog. 190), tako i snijega "*νίφα λευκήν*" (Hes. Oper. 535), zatim bijela boja mlijeka "*γάλα λευκὸν*" (Hom. Il. 4. 434), kruha ili žita za kruh "*ἄλφιτα λευκὰ*" (Hom. Il. 11 640), bijelih zubiju "*λευκοὺς... ὀδόντας*" (Hom. Il. 5. 291), kostiju "*ὀστέα λευκά*" (Hom. 16. 347), bijele boje kože "*χρόα λευκὸν*" (Hom. Il. 11. 573), bijelih ruku "*πήχεε λευκώ*" (Hom. Il. 5. 314) od kuda i složeni pridjev *λευκώλενος* (hrv. bjeloruka) koji služi kao stalni Herin pridjev.

λιπαρός - *mastan, bogat, sjajan od masti, bijel od masti*[64]

Pridjev nastao od *λίπα* (hrv. masno, sjajno) mogućeg ie. korijena **lei-p-* (hrv. lizati) koji se pronalazi i u drugim ie. jezicima kao skt. *rip-* (hrv. oskrvnjenje), alb. *laparós* (hrv. oskrviti), lith. *limpú* (hrv. lijepiti) i st. slav. *pri-lьpěti* (hrv. prilijepiti).

Složenice: *λιπαροκρήδεμνος, λιπαροπλόκαμος*

U književnosti se pojavljuje u značenju *bogat* "*λιπαρὰς... θέμιστας*" (Hom. Il. 9. 156), isto i uz mladost "*ἥβᾳ λιπαρῷ*" (Pind. Nem. 7. 99), zatim označava sjaj kose (zbog ulja) "*λιπαρὰν ἔθειραν*" (Sim. Epig. 13. 28. 4) kao i u složenici "*κεφαλῆς λιπαροπλοκάμοιο*" (Hom. Il. 19. 126), izraz za sjaj odjevnog predmeta "*λιπαρὴν.. καλύπτρην*" (Hom. Il. 22. 406) te isto tako i u složenici *λιπαροκρήδεμνος* (hrv. sa sjajnim povezom), a također i u značenju *sjajne noge*, tj. *glatke noge* kao u "*ποσσὶ... λιπαροῖσιν*" (Hom. Il. 14. 186).[65]

μαρμάρεος - *blistav, sjajan; mramoran*[66]

Makar se imenica *μάρμαρος* može koristiti i u značenju pridjeva jednako kao i pridjev *μαρμάρεος*, njihovo izjednačavanje je vjerojatno utjecaj narodne etimologije, budući da prva

[63] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *λευκός*.
[64] Senc 1910, Autenrieth 1967: s.v. *λιπαρός*. Kasnije se u takvom značenju javlja i *χριστός*.
[65] LSJ 1996: s.v. *λιπαρός*.
[66] Senc 1910: s.v. *μαρμαρέος*.

riječ nosi značenje kamena, dok druga ne, te je stoga prva vjerojatno predgrčkog porijekla.[67] Pridjev *μαρμάρεος* se izvodi iz glagola *μαρμαίρω* za kojeg se zbog reduplikacijskog oblika i yod-prezenta pretpostavlja da je riječ onomatopejske tvorbe i time vrlo vjerojatno također predgrčkog porijekla.[68]

Osim značenja gradivnog pridjeva, čime ujedno sa sobom označava i boju mramora "*μαρμάρεαί... πύλαι*" (Hes. Theog. 811), u Homeru se pojavljuje i u značenju *sjajan, blistav* kao kad stoji uz more "*ἅλα μαρμαρέην*" (Hom. Il. 14. 273) i štit "*αἰγίδα μαρμαρέην*" (Hom. Il. 17. 593-594).

νῶροψ - *blistav, svijetao, sjajan*[69]

Pretpostavlja se da se pridjev razvio od **νωρός* i *-οψ* prema pridjevu *αἶθοψ*, ali takvo tumačenje nije vjerojatna.[70]

Pridjev se u epici koristi pri opisu sjaja bakra "*νώροπα χαλκὸν*" (Hom. Il. 2. 578) kao i pridjev *ἦνοψ*.

πολιός - *bjelkast, siv, sinji, sijed, jasan*[71]

Pridjev se rekonstruira kao **πολιFo-* prema mikenskom *po-ri-wa*, ie. korijena **pol-io-*, u sanskrtu *palitá-* ima drugačiji nastavak, a oblik sa sufiksom *-wo-* pronalazi se u značenju boje i u litv. *palvas* (hrv. svijetložuta), st. slav. *plavъ* (hrv. *plav* - bijel, izbijeljen), nord. *fǫlr* (hrv. blijed) i lat. *pallēre* (hrv. biti blijed) te se povezuje se s grč. *πελιδνός* (hrv. plav, blijed) koji se kasnije pojavljuje u jeziku.[72]

Složenice: *πολιοκρόταφος, ὑποπόλιος*

Dolazi u značenju boje željeza "*πολιόν...σίδηρον*" (Hom. Il. 9. 366), označava boju krzna vuka "*πολιοῖο λύκοιο*" (Hom. Il. 10. 334) pa tako i boju sijede kose i brade "*πολιόν... κάρη*" (Hom. Il. 22. 74) "*πολιόν.. γένειον*" (Hom. Il. 22. 74), a također i boju pjenastog mora "*ἁλὸς πολιοῖο*" (Hom. Od. 9. 132), "*πολιῆς... θαλάσσης*" (Hom. Il. 4. 248).

---

[67] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *μάρμαρος.* Pored ovog pridjeva u grčkom se kasnije pojavljuje i *λύγδινος; λυγδίνεος* u značenju *bijel poput mramora*, a izvodi se od imenice *λύγδος* (hrv. bijeli mramor) koja se dovodi u moguću vezu s *λευκός*, ali vjerojatnije da je riječi predgrčkog porijekla (Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *λύγδος.*).
[68] Beekes 2010: s.v. *μαρμαρέος.*
[69] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *νῶροψ.*
[70] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *νῶροψ.*
[71] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *πολιός.*
[72] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *πολιός.*

σιγαλόεις - *sjajan, svijetao, bliještav*[73]

Često se pridjev pronalazi u epici, a etimolgija mu je nejasna, moguća poveznica s *γαλήνη* ili pak riječ anatolskog porijeka.[74]

Pojavljuje se jedino u epici u značenju *sjajan/svijetao* u slučaju odjeće "*ἠνία σιγαλόεντα*" (Hom. Il. 5. 226), "*εἵματα σιγαλόεντα*" (Hom. Il. 22. 154), "*χιτῶνα... σιγαλόεντα*" (Hom. Od. 15. 60), također okova "*δέσματα σιγαλόεντα*" (Hom. Il. 22. 468) pa i pokućstva, tj. tepiha "*ῥήγεα σιγαλόεντα*" (Hom. Od. 11. 189), a onda i gornih dijelova kuće "*ὑπερώϊα σιγαλόεντα*" (Hom. Od. 16. 449).

φαεινός, φαεννός, φαέθων, φανερός - *svijetao, sjajan, blistav, očit vidljiv*[75]

Pridjevi su nastali od imenice *φάος* koja se gubitkom međuvokalske digame kasnije stegnula u *φῶς* (hrv. svijetlo, dan) ie. korijena $*b^{h}oh_{2}$-*t* nastalog od $*b^{h}eh_{2}$- u značenju *sjaj*.[76]
Glagol: *παμφανόω*

Pronalazi se u značenju *sjajan* "*φάεννον εἶδος*" (Sapp. Frag. 34. 2), "*φαεννὸν ἄστρον*" (Pind. Olymp. 1. 6-7), "*ὄμμα... φαεννότατον*" (Pind. Pyth. 5. 56), "*ἠέλιος φαέθων*" (Hom. Il. 11. 735), "*φαεινὴν... σελήνην*" (Hom. Il. 8. 555) te *vidljiv* "*φανερὰν ὁδὸν*" (Pind. Olymp. 6.73), a i u značenju *slavan* "*προεδρίην φανερὴν*" (Xenophan. Frag. 2. 7).

φαληριάω - *biti bijel*[77]

Glagol je derivat pridjeva *φαλός* (hrv. bijel) te pored mnogih drugih izvedivih derivata ili srodnih pridjeva, ie. korijen $*b^{h}elH$-*o*- povezuje se s litv. *balas* (hrv. bijel), alb. *balë* (hrv. konj s bijelom točkom na čelu) te st. slav. *bělъ* (hrv. bijel).[78] Kasnije je pretpostavljena poveznica s *Βαλιός*, prema balkanskom obliku te riječi (kao što je u albanskom), nazivom Ahilijeva konja, ali kasnije je teorija odbačena jer se ime konja smatra predgrčkog porijekla.[79]

Glagol se pronalazi jedino u Homeru u jednom slučaju gdje opisuje pjenasto-bijele valove.

> *...ἐν δέ τε πολλὰ // κύματα παφλάζοντα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης // κυρτὰ φαληριόωντα...* (Hom. Il. 13. 797-799)
> [...u velike valove prebučnoga mora ključajući iskrivljeni se pijene...]

[73] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *σιγαλόεις.*
[74] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *σιγαλόεις.*
[75] Senc 1910: s.v. *φαέθων, φανερός.*
[76] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *φάος.*
[77] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *φαληριάω.*
[78] Beekes 2010: s.v. *φαλός.*
[79] Beekes 2010: s.v. *φαλός.*

ὠχράω **-** *biti blijed, žut*[80]

Glagol se etimološki dovodi u vezu sa skt. *vyāghrá-* (hrv. tigar) te da bi imenica *ὦχρος* (hrv. blijedoća), a varijacija je u naglasku, obzirom na pridjev *ὠχρός* koji se pojavljuje kasnije, mogla mijenjati starije **ὦχος* u Homeru, kao što je slučaj s *αἶσχος* i *αἰσχρός* te *ψῦχος* i *ψυχρός*.[81]

Glagol se i imenica iz koje se izvodi pojavljuju jedino u Homeru i vežu se isključivo na blijedu boju kože.

> *...κεῖνον δ' οὔ ποτε πάμπαν ἐγὼν ἴδον ὀφθαλμοῖσιν // οὔτ' ὠχρήσαντα χρόα κάλλιμον...* (Hom. Od. 11. 528-529)
> [...niti sam ikako njega očima opazio niti da mu je lijepa koža blijeda..]

4.2. Taman i crn

δνοφερός - *taman*[82]

Pridjev je derivat imenice *δνόφος* (hrv. tama) te postoji moguća poveznica s pridjevom *ἰοδνεφής*, o kojemu će biti više kasnije, i imenicama *ζόφος* i *κνέφας*, ali nije sigurno, već je riječ vjerojatno predgrčka.[83]

Pojavljuje se u oznaci boje noći "*νὺξ... δνοφερή*" (Hom. Od. 13. 269), vode "*δνοφερὸν... ὕδωρ*" (Hom. Il. 16. 4) i zemlje "*γῆς δνοφερῆς*" i boja smole "*πίσσης... δνοφερῆς*" (Hes. Frag. 270. 1) te kao boja tamnog zmajevog jezika.

> *ἦν ἑκατὸν κεφαλαὶ ὄφιος δεινοῖο δράκοντος, // γλώσσῃσι δνοφερῇσι λελιχμότες...* (Hes. Theog. 825-826)
> [postojalo je sto glava zmije, strašnog zmaja, koje lickajući crnim jezikom...]

ἐρεβεννός - *mračan, taman, noćni*[84]

Pridjev je izveden iz imenice *ἔρεβος* što označava *mrak*, osobito *podzemnu tamu*, čiji se ie. korijen **h₁reg*^{w}*-os-* s prostestkim vokalom kao i u *ἐρυθρός* pronalazi i u skt. *rájas* (hrv. crna prašina), arm. *erek* (hrv. večer), got. *rigiz* i st. nord. *røkkr* (hrv. tama, prašina).[85]

---

[80] Autenrieth 1967, Senc 1910: s.v. *ὠχρός, ὠχράω.*
[81] Beekes 2010: s.v. *ὠχρός.*
[82] Senc 1910: s.v. *δνοφερός.*
[83] Beekes 2010: s.v. *δνόφος.*
[84] Senc 1910: s.v. *ἐρεβεννός.*
[85] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *ἔρεβος.*, Palmer 1980: 221.

Pojavljuje se jedino u jonskoj epici u oznaci tamne boje noći "*νὺξ ἐρεβεννή*" (Hom. Il. 9. 474), neba/magle "*ἐρεβεννὴ... ἀὴρ*" (Hom. Il. 5. 864) i oblaka "*νεφέων ἐρεβεννῶν*" (Hom. Il. 22. 309).

ζοφερός - *taman, mračan*[86]

Pridjev se izvodi iz imenice *ζόφος* (hrv. tama) koja se dovodi u vezu s *ζέφυρος* te *δνόφος*, ali vrlo vjerojatno da nema indoeuropsku etimologiju.[87]

Pojavljuje se jedino jednom kod Hesioda u značenju boje tamnog bezdana/kaosa "*χάεος ζοφεροῖο*" (Hes. Theog. 814), za razliku od *αἰγλάεις*.[88]

ἠερόεις, ἠεροειδής - *sumračan, taman, sivi, sinji*[89]

Pridjevi su izvedeni iz imenice *ἀήρ* (hrv. magla, oblak, zrak) ie. korijena ***h₂eus-er-*** te se imenica prema jednima vjerojatno izvedi iz glagola *ἀείρω* (hrv. dizati), no opet dolazi do poteškoće zbog digame, a digami u imenici nema traga tako da prema drugima vrlo je vjerojatno da je poveznica netočna, a ie. korijen pronalazi se i u *αὔρα* (hrv. jutarna magla) pa tako postoji poveznica i s *ἠέριος* (hrv. jutarnji) od *ἦρι* (hrv. ujutro).[90]

Derivati: *ἠεροφοῖτις, ἠερόφωνος*

Pridjevi se pojavljuju u velikom broju jedino u epici gdje se *ἠεροειδής* pojavljuje prilikom prikazivanja tamne boje oblaka "*νεφέλῃ... ἠεροειδεῖ*" (Hes. Theog. 757), tamne pučine mora "*ἠεροειδέα πόντον*" (Hom. Il. 23. 744) te spilja "*σπέος ἠεροειδές*" (Hom. Od. 12. 80), "*ἄντρον... ἠεροειδές*" (Hom. Od. 13. 103) i stijena "*ἠεροειδέα πέτρην*" (Hom. 12. 233), kao i složenica *ἠεροφοῖτις* (hrv. koja hoda po mraku) koji je stalni pridjev Erinije, a *ἠερόεις* pojavljuje pri opisu tame "*ζόφου ἠερόεντος*" (Hes. Theog. 658) i Tartara "*Τάρταρά... ἠερόεντα*" (Hes. Theog. 119) pa tako i tamnih puteva smrti.

> *αἴθε μοι ἤδη // ἰὸν ἐνὶ στήθεσσι βαλοῦσ' ἐκ θυμὸν ἕλοιο // αὐτίκα νῦν, ἢ ἔπειτά μ' ἀναρπάξασα θύελλα // οἴχοιτο προφέρουσα κατ' ἠερόεντα κέλευθα*... (Hom. Od. 20. 64)
> [o kamo sreće da me (Artemido) zgodivši strijelom u srce uzmeš dušu odmah sad ili da oluja ugrabivši me ode na tamne puteve...]

---

[86] Senc 1910: s.v. *ζοφερός*.
[87] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *ζόφος*.
[88] *Vidi αἰγλάεις, αἰγλήεις*.
[89] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *ἠερόεις, ἠεροειδής*.
[90] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *ἀήρ*.

κελαινός - *crn, taman*[91]

Zbog svoje izoliranosti pridjev je teško istražiti, ali sadrži poznati grčki pridjevski nastavak, a osnova nije sasvim jasna, no pretpostavlja se da bi moglo biti ie. **kel-n-* što se pronalazi u skt. *kalanka-* (hrv. mrlja) u lat. *columba* (hrv. golub), vjerojatno prema svojoj boji[92], te bi se time dovodilo u vezu i s grč. *κηλίς* (hrv. mrlja krvi), a isto tako je moguće da potječe od predgrčkog **kelan^{y}-o-*.[93]

Derivati: *ἀκροκελαινιάω, κελανέγχης, κελαινεφής, κελαινώψ*

Pridjev se pojavljuje u boji noći "*κελαινὴ νὺξ*" (Hom. Il. 5. 310), označava i crne kože na štitu "*δέρμα κελαινὸν*" (Hom. Il. 6. 117), tamne vode "*κῦμα κελαινὸν*" (Hom. Il. 9. 6), pa tako i crne zemlje "*κελαινὴ... χθὼν*" (Hom. Il. 16. 384). Također boja tamne oluje "*κελαινῇ λαίλαπι*" (Hom. Il. 11. 747) pa tako i u svojoj prepoznatljivoj složenici za *crnooblačnog Zeusa* "*κελαινεφέϊ Κρονίωνι*" (Hom. Il. 1. 397). Može se primjetit da se složenica primjenjuje i za oznaku boje tamna polja "*κελαινεφέων πεδίων*" (Pind. Pyth. 4. 52), a isto tako i krvi, pored jednostavnog pridjeva uz krv, ali ne odnosi se na zgrušanu ili staru, već svježu krv, ali vjerojatno samo s indikacijom na tamnu boju.

> *αἶψά τοι αἷμα κελαινὸν ἐρωήσει περὶ δουρί* (Hom. Il. 1. 303)
> [tamna krv smjesta poteče kopljem]
> *αὐτίκα δ' ἔρρεεν αἷμα κελαινεφὲς ἐξ ὠτειλῆς* (Hom. Il. 4. 140)
> [smjesta poteče tamna krv iz rane]

Prilikom upotrebe složena pridjeva *κελαινώψ*, osim u običnoj upotrebi za oznaku tamne boje kao što je slučaj s oblakom "*κελαινῶπιν... νεφέλαν*" (Pind. Pyth. 1. 7), može se primjetit da se koristi i u pravom značenju složenice *κελαιν-ώψ* pri čemu *οψ/-ωψ* nose i drugi pridjevi, a nalazi se i u glagolu *ὄψομαι* (gledati), u ovom slučaju služi za opis tamnoputih Kolšana "*κελαινώπεσσι Κόλχοισιν*" (Pind. Pyth. 4. 212), kao što se može primjetit i u imenu *Etiopija* što je grčki naziv za njihove tamnoputе stanovnike *Αἴθοπες* prema pridjevu *αἶθοψ* (hrv. "spaljena lica/izgleda").

---

[91] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *κελαινός.*
[92] Za usporediti je i u ruskom *голубой* [*goluboj*] što znači *svjetloplav* prema *голубь* [*golub'*] (hrv. golub).
[93] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *κελαινός.*

κνεφαῖος - *taman, mračan*[94]

Pridjev nastao od imenice *κνέφας* (hrv. sumrak) koja se često povezuje sa skt. *ksap-*, av. *xšap-* i het. *išpant-* (hrv. noć) te lat. *creper/crepusculum* (hrv. praskozorje), ali nije sigurno pa se smatra predgrčkog porijekla.[95]

Složenica: *ἀκροκνέφαιος*

Pojavljuje se svega dva puta u arhajskoj književnosti. U Hiponaksu se javlja u predikatnom položaju "*ἐγὼ... κνεφαῖος ἐλθὼν...*" (Hipp. 16. 2) u značenju *stigavši za noć/čim je pala noći*, a isto tako i u Hesiodu u obliku složenice "*(Ζεύς)...παμφαίνων ἐπιτέλλεται ἀκροκνέφαιος*" (Hes. Oper. 567) u značenju *(Zeus) čitav zasjavši uzdigne se u sumraku* te odaje jedino značenje sumraka ili tame u noći.[96]

κυάνεος - *crnkastomodar, mrk*[97]

Pridjev se razvija iz imenice *κύανος* (hrv. lazurit, modro staklo, emajl) koji se pronalazi i u mikenskom kao *ku-wa-no* (hrv. tamnoplavo staklo) za što se vjeruje da je posuđenica iz hetitskog *kuu̯anna(n)-* što označava neki ukrasni kamen, a jer mu nije podržana indoeuropska etimologija **kwnHo-* smatra se porijeklom iz akadskoskog ili nekog mediteranskog neindoeuropskog jezika .[98]

Derivati: *κυάναιγις, κυαναμπύξ, κυανόπεπλος, κυανόπλοκος, κυανόπρῳρος, κυανόπτερος, κυανοχαίτης, κυανοχίτων, κυανῶπις*

Često se pojavljuje pri opisu tamnih obrva "*κυανέῃσιν... ὀφρύσι*" (Hom. Il. 1. 528) i kose u složenici *κυᾰνοχαίτης*. Također označava i tamnu boju oblaka "*κυανέῃ νεφέλῃ*" (Hom. Il. 5. 345), zemlje "*γαῖα... κυανέη*" (Hom. Od. 12. 243), tamne vode "*κυανέου... ὕδατος*" (Sim. Frag. 62. 1. 4) i mraka "*κυανέῳ δνόφῳ*" (Sim. Frag. 38. 1. 12) te crne lađe "*νεὸς κυανοπρῴροιο*" (Hom. Od. 9. 482) koji se izmjenjuje s *μιλτοπάρῃος* i *φοινικοπάρῃος*.[99] Pojavljuje se također u mnogim drugim složenicama koje same u sebi nose značenje na što se odnose kao što je *κυανῶπις* u značenju *crnook* kao u primjeru "*Ἠλέκτρη κυανῶπις*" (Hes. Frag. 169. 1), *κυανόπτερος* u "*κυανόπτερος... τέττιξ*" (Hes. Scut. 393) u značenju *crnokrili cvrčak* ili *κυανόπεπλος* u značenju *s crnom haljinom* kao u "*Δημήτερι κυανοπέπλῳ*" (Himn. Cer. 374).

---

[94] Senc 1910: s.v. *κνεφαῖος.*
[95] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *κνέφας.*
[96] LSJ 1996: s.v. *κνεφαῖος, ἀκροκνέφαιος.*
[97] Senc 1910: s.v. *κυάνεος.*
[98] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *κύανος.*, Warburton 2014: 2.
[99] Heubeck i Hoekstra 1990: 38. *Vidi μιλτοπάρῃος* i *φοινίκεος, φοινήεις, φοινικόεις.* Naznačava se boja pramca koja je očigledno različita od ostatka lađe te u ovom značenju dolazi u Odiseji na kojoj Odisej plovi, a ostala dva pridjeva stoje uz lađu, u katalogu lađa, koja priada Odiseju (Gladstone 2010: 465).

μέλας - *crn, mračan, taman*[100]

Vjeruje se kako se ie. korijen **mel(h₂)-n-* pronalazi i u sanskrtom *malini* što označava *ženu u menstrualnom ciklusu*, no za tu riječ se vjeruje kako je nastalo od vedskog *mala-* (hrv. prljavština) za što nije sigurno potječe li od ie. **molh₂-o-* ili **mel-o-* pa tako nije sigurno da li je osnova grčkog pridjeva završavala na neki neki laringal te, ako je, koji.[101] U sličnom smislu prema sanskrtskom značenju korijena sa *-n-* sufiksom, kao i u grčkom, pronalazi se i u latv. *męlns* (hrv. crn), st. prus. *melne* (hrv. plava točka), ženskog roda *milinan* (hrv. točka) te sa sufiksom na *-u̯(o)-* u lit. *mulvas* (hrv. žut, od blata) te se povezuje s grčkim glagolom *μολύνω* (hrv. uprljati).[102]

Derivati: *ἀμφιμέλας, μελάγχρως, μελαίνω, μελάμπους, μελάμπυγος, μελάμφυλλος, μελάνδετος, μελάνζοφος, Μελάνθεις, μελανθής, Μελάνθιος, Μέλανθος, μελάνιππος, Μελάνοπος, μελανόχροος, μελάντειχος, μελάνυδρος, παμμέλας*

Pridjev se pojavljuje u prikazu tamne boje vode "*ὕδωρ μέλαν*" (Hom. Il. 2. 825), kao i u složenici koja se odnosi na izvorsku vodu "*κρήνη μελάνυδρος*" (Hom. Il. 9. 14) te u oznaci tamne boje oblaka "*μέλαν νέφος*" (Hom. Il. 16. 350), noći "*νυκτὶ μελαίνῃ*" (Hom. Il. 8. 502), zemlje "*γᾶς μελαίνας*" (Sapf. Frag. 1. 10), vina[103] "*μέλανος οἴνοιο*" (Hom. Od. 5. 265), tamnih grozdova "*μέλανες... βότρυες*" (Hom. Il. 18. 562), boja tamnih lađa (od premazane smole) "*νῆα μέλαιναν*" (Hom. Il. 1. 141) i dlaka crnog konja u složenici *μελάνιππος*, kao i u opisu bika "*ταύρους παμμέλανας*" (Hom. Od. 3. 6). Također pojavljuje se i u oznaci boje krvi "*μέλαν αἷμα*" (Hom. Il. 4. 149) u identičnom značenju svježe boje tamne krvi i na istom mjestu u stihu kao i *κελαινός*.[104] Zatim i u oznaci boje tamnog emaila "*μέλανος κυάνοιο*" (Hom. Il. 11. 35) od kojeg je nastao imeni pridjev *κυάνεος*.[105] Pojavljuje se također i kao metaforička boja crne smrti "*μέλανος θανάτοιο*" (Hom. Il. 11. 332), "*κῆρα μέλαιναν*" (Hom. Il. 2. 859).

ὀρφναῖος - *mračan, taman, noćni*[106]

Pridjev se izvodi iz imenice *ὄρφνη* (hrv. tama), čiji korijen se moguće nalazi u arm. *arjn* (hrv. tamnosmeđ), toh. A *arkant-* (hrv. crn), *orkäm* (hrv. tama) te toh. B *orkamo* (hrv. taman)

---

[100] Senc 1910: s.v. *μέλας*.
[101] Beekes 2010: s.v. *μέλας*.
[102] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *μέλας*.
[103] Može se primjetiti kako je vino u grčkom uglavnom crvenkaste ili tamne boje te sama ta problematika u određivanju boje vina postoji i u moderim jezicima gdje je naziv ostao usvojen kao dio tradicije pojedinog jezika te se tako primjećuju varijacije kao u hrvatskom *crno vino*, u englesko *red wine* (hrv. crveno vino), a u španjolskom *vino tinto* (hrv. obojano / pigmentirano / tamno vino).
[104] *Vidi κελαινός.*
[105] *Vidi κυάνεος*.
[106] Senc 1910: s.v. *ὀρφναῖος*.

što bi se izjednačilo značenjem kao i u grčkom jeziku, ali poveznice nisu sasvim sigurne, a moguća je i ie. etimologija kao **org^{w}-s-no-* te bi se time dovelo u poveznicu s grčkim *ἔρεβος*.[107]

Pojavljuje se jedino u epici kao pridjev tamne noći "*νύκτα... ὀρφναίην*" (Hom. Il. 10. 276).

σκιερός, σκιόεις, δάσκιος - *sjenovit, mračan, taman*[108]

Pridjevi su nastali od imenice *σκιά* (hrv. sjena) te se njen ie. korijen **skeh$_2$-ih$_2$* pojavljuje i u drugim indoeuropskim jezicima u istom značenju kao u skt. *chaya*, far. *saya* te grčki, a toharski B *skiyo* i albanski *hie* vjerojatno odražava oblik nakon metateze laringala starog oblika **skHieh$_2$*, također se povezuje s rječju *σκηνή* (hrv. šator), tj. komad platna koji čini sjenu, a u slavenskim se jezicima pojavljuje sa sufiksom *-n-* pa je tako u st. slav. *sěnь*. Također, pored jednostavnog pridjeva u grčkom se pojavljuje i složeni pridjev s česticom *δα-* koja pojačava značenje "vrlo...".[109]

Derivati: *βαθύσκιος, δολιχόσκιος, εὔσκιος, κατάσκιος, παλίνσκιος*

Pridjevi se uglavnom pojavljuju u značenju *sjenovit* te često stoji kao pridjev gajeva "*ἄλσος... σκιερὸν*" (Hom. Od. 20. 278), šuma "*δάσκιος ὕλη*" (Hom. Il. 15. 273) i (šumovitih) gora "*οὔρεά... σκιόεντα*" (Hom. Il. 1. 157) te sjenovitih prostorija kuće "*μέγαρα σκιόεντα*" (Hom. Od. 1. 365), ali pronalazi se i u značenju *taman* kao što može biti oblak "*νέμεϊ σκιερῷ*" (Hom. Il. 11. 480) te tako označava i tamnu boju predmeta kao što može biti stolac "*σκιεροὺς θώκους*" (Hes. Oper. 574).

σκοτόεις, σκοτοειδής, σκότιος - *taman, mračan, mrk*[110]

Pridjevi se izvode iz imenice *σκότος* (hrv. tama) te se njen mogući ie. korijen **sk(e)h$_3$t-* pronalazi u istom značenju i u germanskim jezicima kao got. *skadus*, st. en. *sceadu*, st. v. njem. *scato*, nastalo od protogermanskog **skaðu-* što je suprotno od **haiðu-* (hrv. pojava na svjetlu) te se zbog sličnosti korijena povezuje sa *σκιά*.[111]

Derivati: *ἐπίσκοτος, σκοτάω, σκοτεινός, σκοτίζω, σκοτομήνιος, σκοτόω*

Pojavljuje se pri opisu boje tamnog oblaka "*σκοτόεν νέφος*" (Hes. Oper. 555) pa tako i zimske oluje "*χειμῶνος... σκοτοειδοῦς*" (Aesop. Fab. 303. 1. 5) te tamne noći bez mjeseca "*νὺξ... σκοτομήνιος*" (Hom. Od. 14. 457).

---

[107] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *ὄρφνη.*
[108] Senc 1910: s.v. *σκιερός.*
[109] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *σκιά.*, Senc 1910: s.v. *δα-*.
[110] Senc 1910: s.v. *σκοτόεις, σκοτοείδης, σκότιος.*
[111] Beekes 2010: s.v. *σκότος.*

4.3. Crven

αἶθοψ, αἴθων, αἰθαλόεις - *crvenskast, usijan, spaljen, usijan kao vatra, smeđ, crnomanjast, čađav*[112]

Pridjevi su nastali od glagola *αἴθω* (hrv. zapaliti, gorjeti) čiji se ie. korijen **h_2eid^h-* pronalazi i u drugim ie. jezicima kao u skt. *édha-* (hrv. drvo za ogrijev), st. v. njem. *eit*, st. eng. *ad* (hrv. pogrebna lomača) te u drugim jezicima av. *aesma-* (hrv. drvo za ogrijev), lit. *íesme*, lat. *aedes* (hrv. kuća, hram), *aestas* (hrv. ljeto), *aestus* (hrv. usijan) te isto tako i oblici korijena u prijevojnoj praznini **h_2id^h-* vjerojatno u grč. *ἰθαρός* (hrv. veseo, zadovoljan), *ἰθαίνω* (hrv. biti sretan) i u skt. korijen *idh-* s prezenskim nazalom u glagolu *i-n-ddhé* (hrv. zapaliti).[113]

Derivati: *πυραιθόεις*

Dolazi u mnogim oblicima, ali u svim prilikama označava sličnu crvenosmeđu, crvenožutosmeđu ili smeđu čađavu prema glagolu od kojeg i nastaje. Tako dolazi u opisu boje vina "*αἴθοπα... οἶνον*" (Hes. Oper. 592), na nekim mjesti i naglašavajući žarkocrvenu boju, a ne tamnu "*αἴθοπα οἶνον ἐρυθρόν*" (Hom. Od. 12. 19), a tako i boju munja "*αἴθων... κεραυνὸς*" (Pind. Pyth. 3. 58), uz koje više stoji pridjev *αἰθαλόεις*. Zatim kao boja bakra "*αἴθοπι χαλκῷ*" (Hes. Scut. 135) i željeza "*αἴθωνι σιδήρῳ*" (Hes. Oper. 743), boja dima "*αἴθοπα καπνόν*" (Hom. Od. 10. 152) pa tako i čađavih prostorija kao što su megaron, glavna soba u kući s ognjištem "*αἰθαλόεντος... μεγάροιο*" (Hom. Od. 22. 239) i tavan, odnosno krov "*μέλαθρον αἰθαλόεν*" (Hom. Il. 2. 425), a tako i boja pepela "*κόνιν αἰθαλόεσσαν*" (Hom. Il. 18. 23) koja više sliči *κυάνεος*.[114] Također može biti smeđa boja krzna lava "*αἴθωνος... λέοντος*" (Tyrt. Frag. 13. 1), lisice "*αἴθων ἀλώπηξ*" (Pind. Olymp. 11. 19) i bika "*ταῦρον... αἴθωνα*" (Hom. Il. 16. 487-488) te perje orla "*αἰετὸς αἴθων*" (Hom. Il. 15. 690).

αἱματόεις - *krvav, crveno krvav*[115]

Pridjev je derivat imenice *αἷμα* (hrv. krv) koja mijenja staru indoeuropsku riječ za krv *ἔαρ* (> ie. **h_1esh_2-r*), koja se također pronalazi i u st. lat. riječi *assir*, a *αἷμα* nepoznate je

---

[112] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *αἶθοψ, αἴθων, αἰθαλόεις*.

[113] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *αἴθω.* Latinska riječ *aedes* izvorno označava ognjište te se kasnije počinje upotrebljavati u značenju prostorije s ognjištem pa tako i za manji hram s ognjem (de Vaan 2008: s.v. *aedes*.). Isto se pojavljuje i u španjolskom, naslijeđeno iz srednjovjekovnog razdoblja, *hogar* u značenju *kuća*, *dom*, *domaćinstvo*, *ognjište*, što zajedno s *hoguera* (hrv. lomača) potječe od latinskog *focus* (također i *fuego* u značenu *vatra*) što još i u latinskom pored *oganj*, a kasnije i *žarište*, označava i *kuću*, tj. *prebivalište*.

[114] Gladstone 2010: 469.

[115] Senc 1910: s.v. *αἱματόεις.*

etimologije, ali se povezuje s st. v. nj. *seim* (hrv. djevičanski med) od nesigurnog ie. korijena **sei-* (hrv. kapati) koji se povezuje s skt. *iṣ-* (hrv. osvježenje).[116]

Derivati: *αἱμοφόρυκτος, ἀναίμων*

Pridjev se pojavljuje uz mnoge riječi kao što su odjeća, dijelovi tijela, rane, osoba pa i ratovi te u svakom značenju označava *krvavo*, tj. *crveno* zbog prolivene krvi ili metaforički *poguban rat*. U nekim okolnostima se može protumačiti i kao boja, ali samo kao boja krvi kao u "*βρότον αἱματόεντα*" (Hom. Il. 23. 41).

βροτόεις - *krvav*[117]

Pridjev nastao od imenice *βρότος* (hrv. mlaz krvi; usrena krv) za koju se smatra da je eolizam za **βρατος*, ali nije sigurno, niti joj je etimologija poznata.[118]

Derivat: *βροτόω*

Pridjev se ne pojavljuje toliko često, ali kada se pojavljuje nalazi se u epici s imenicama koje označavaju ratni plijen poraženih neprijatelja "*ἔναρα βροτόεντα*" (Hom. Il. 6. 480) i "*βροτόεντ' ἀνδράγρι᾽*" (Hom. Il. 14. 509) te time u arhajskoj književnosti ne predstavlja nužno boju koliko simboliku ratom poklanih neprijatelja.

ἐρυθρός - *crven, crvenkast, riđ*[119]

Pridjev je poznate indoeuropske etimolgije korijena **h₁reudʰ-* koji sadrži protetski vokal kao i *ἔρεβος* te se pojavljuje još i u mikenskom grčkom kao *e-ru-to-ro / e-ru-ta-ra* te u mnogim drugim ie. jezicima kao lat. *ruber*, st. slav. *rъdьrъ*, toh. A *rtär*, toh. B *ratre*, skt. *rudhirá-*, st. nord. *roðra* (hrv.krv), a neki jezici sadrže i drugu osnovu kao st. nord. *rjóðr*, st. en. *reod*, a isto tako i lit. *raudas*, lat. *rufus, robus*, st. ir. *ruad*, skt. *lohá-*, got. *raups*, st. nord. *rauðr*, st. en. *read*, st. v. njem. *rot* moguće da potječu radije od ie.**h₁roudʰo-*, te također prema glagolu *ἐρυθαίνομαι* može se izvesti izvorna osnovna na -r/n- **rudʰ-r-/*rudʰ-n-* iz čega proizlazi i **h₁reudʰ-os-* kao u *ἔρευθος*.[120]

Derivati: *Ἐρευθαλίων, Ἐρευθευς, ἐρεύθω(ν), ἐρυθαίνομαι, Ἐρυθεία, Ἐρυθῖνοι, Ἐρυθραία*

Pojavljuje se ponajviše u opisu izgleda bakra "*χαλκὸν ἐρυθρὸν*" (Hom. Il. 9. 365), boje nekatara "*νέκταρ ἐρυθρόν*" (Hom. Il. Od. 5. 93), vina "*οἶνον ἐρυθρὸν*" (Hom. Od. 13. 69), a

[116] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *αἷμα.*, Senc 1910: s.v. *ἔαρ.*
[117] Senc 1910: s.v. *βροτόεις.*
[118] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *βρότος.*
[119] Senc 1910. s.v *ἐρυθρός.*
[120] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *ἐρυθρός*, *ἐρεύθω.*, Palmer 1980: 221.

izvan epike javlja se i kod Pindara u nazivu Crvenog mora "*πόντῳ τ' ἐρυθρῷ*" (Pind. Pyth. 4. 251).

μιλτοπάρῃος - *rumenih obraza*[121]

Pridjev je složen od imenica *μίλτος* (hrv. crvenilo, crvena boja, crvena zemlja) i *παρειά* (hrv. obraz) od kojih etimologija prve riječi nije sasvim poznata, zbog sličnosti povezuje se s *μέλας*, ali vezaje je fonetički nemoguća i smatra se da je riječ pregrčkog porijekla.[122]
Derivat: *Μιλτιάδης*

Pridjev se u epici pojavljuje samo u složenici koja se odnosi isključivo na lađe kojima su s bočne strane zacrvenjene jer su im lukovi crveni "*νῆες.. μιλτοπάρῃοι*" (Hom Il. 2. 637) i "*νέες... μιλτοπάρῃοι*" (Hom. Od. 9. 125) i izmjenjuje se s *φοινικοπάρῃος*.[123]

οἶνοψ, οἰνωπός - *crven kao vino, tamnocrven, taman*[124]

Pridjevi su nastali spajanjem imenice *οἶνος* (hrv. vino) i nastavka *οπ-*, kao i drugi takvi pridjevi, a imenica *οἶνος* ima ie. etimologiju **u̯oh₁i-no-* čiji se korijen pronalazi u južnim europskim jezicima uz Mediteran kao u lat. *vinum*, arm. *gini*, alb. geg. *vênë*, het. *u̯iian(a)-*, luv. *wiian(i)-* odakle je vjerojatno prešlo i u semitske riječi, jer se izvorno smatra indoeruopskom, pa su tako u arab. *wain* i u hebr. *jajin*.[125]

U epici se pridjev *οἶνοψ* pojavljuje u opisu tamnog (vjerojatno i tamnocrvenog) mora "*οἶνοπα πόντον*" (Hom. Il. 2. 613), također i u opisu boje goveda "*βόε οἴνοπε*" (Hom. Od. 13. 32). Pojavljuje se i u lirici, ali zbog njihove fragmentarne sačuvanosti na tim mjestima nije sasvim jasna upotreba. Pored toga, kod Simonida se pojavljuje i pridjev *οἰνωπός* za oznaku boje grozda "*οἰνωπὸν... βότρυν*" (Sim. Epig. 7. 20. 2).

παναλουργής - *čitav crven kao grimiz*[126]

Jednostavni pridjev *ἀλουργής* složen je od imenica *ἅλς* i *ἔργον* te u grčkom označava ponajviše odjeću *morem izrađenu*, tj. obojanu crvenom/grimiznom bojom nastalom od morskih plodova.[127]

---

[121] Senc 1910: s.v. *μιλτοπάρῃος*.
[122] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *μίλτος*.
[123] Heubeck i Hoekstra 1990: 22. *Vidi φοινίκεος, φοινήεις, φοινικόεις* i *κυάνεος*.
[124] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *οἶνοψ*.
[125] Beekes 2010, Senc 1910: s.v. *οἶνοψ*.
[126] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *ἀλουργής*.
[127] Senc 1910: s.v. *ἀλουργής*.

Pojavljuje se jedino kod Ksenofana u opisu boje robe/plašta pri čemu se iz stihova može naslutiti kako se vjerojatno radi o osobama plemićkog porijekla na vlasti, što im i grimiz daje doznanja.

> *ἁβροσύνας δὲ μαθόντες ἀνωφελέας παρὰ Λυδῶν, // ὅφρα τυραννίης ἦσαν ἄνευ στυγερῆς, // ἦιεσαν εἰς ἀγορὴν παναλουργέα φάρε' ἔχοντες*... (Xenophan. Frag. 3. 1-3)
> [Naučivši bezvrijednu finoću od Lidijaca, dok su još bili bez stroge tiranije, došli su na trg s grimiznim/purpurnim haljinama...]

ῥοδοδάκτυλος; ῥοδόπαχυς - *ružoprsta; ružoruka*[128]

Pridjevi u sebi sadrže imenicu *ῥόδον* (hrv. ruža) koja se pronalazi i u mikenskom grčkom *wo-do-we* i riječ je vjerojatno s početnom digamom prema eolskom *βρόδον* te je vrlo vjerojatno posuđena u grčki s istoka kao što su u arm. *vard*, st. iran. *u̯r̥da-* što je pak vjerojatno preuzeto iz iz semitskih jezika kao aram. *warda*, arab. *ward*, *warada*, *waruda* ili od nekog drugog mediteranskog jezika.[129]

U arhajskoj se književnosti prvi pridjev pojavljuje uz božicu Zoru "*ῥοδοδάκτυλος Ἠώς*" (Hom. Il. 1. 477) čime ujedno dočarava rumenu boju zore kad se sunce približi obzorju, dok se drugi pojavljuje samo u lirici u eolskom dijalektu i odnosi se na Harite "*βροδοπάχεες... Χάριτες*" (Sapp. Frag. 53. 1).

φοινίκεος, φοινήεις, φοινικόεις - *crven, grimizan, krvav, crven kao krv*[130]

Pridjevi su nastali od imenice *φοῖνιξ* (hrv. ljubičasta, riđasta, crvena boja) koja se pronalazi i u mikenskom *pi-ni-ki-jo*, koja je bila u znatnijoj upotrebi nego *e-ru-to* što je kasnije *ἐρυθρός*, a nosi naziv prema grčkom nazivu *Φοίνικες*, za semitske narode Feničane, od kojih je i potekla.[131]

Derivati: *φοινικόκροκος, φοινικοπάρῃος, φοινικόπεζα, φοινικόροδος, φοινικόστεροπας, φοινίσσω*

Pridjev *φοινικόεις* u epici dolazi uz odjeću grimizne boje kao "*χλαῖναν... φοινικόεσσαν*" (Hom. Il. 10. 133), "*ἡνία φοινικόεντα*" (Hes. Scut. 95), a isto tako i složenica *φοινικόκροκος* u Pindaru označava boju pojasa "*φοινικόκροκον ζώναν*" (Pind. 6. 39) te označava boju krvave modrice "*σμώδιγγες... αἵματι φοινικόεσσαι*" (Hom. Il. 23. 716-717). Oblik *φοινήεις* se pojavljuje u Homeru u oznaci boje zmije/zmaja "*φοινήεντα δράκοντα*" (Hom. Il. 12. 202), dok

[128] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *ῥοδοδάκτυλος, ῥοδόπαχυς.*
[129] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *ῥόδον.*
[130] Senc 1910: s.v. *φοινίκεος, φοινήεις, φοινικόεις, φοίνιος.*
[131] Beekees 2010: s.v. *φοῖνιξ.*, Warburton 2014: 5.

se pridjev *φοινίκεος* pojavljuje jedino izvan epike pa tako označava boju ruže "*φοινικ<έοι>σιν... ῥόδοις*" (Pind. Isth. 3/4 36b) kao i složenica *φοινικόροδος* koja označava boju livade "*φοινικορόδοις... λειμώνεσσι*" (Pind. Frag. 129. 3) te boju jedra gdje je na istom tom mjestu objašnjeno kako se dolazi do takve boje.

> ...*φοινίκεον ἱστίον ὑγρῷ // πεφυρμένον ἄνθεϊ πρίνου // ἐριθαλέος*... (Sim. Frag. 45.a 1. 1)
> [...grimizno jedro obojano otopljenim cvijetom bujnog hrasta oštrike[132]...]

Što se tiče složenice *φοινικοπάρῃος* koristi se uz lađu "*νέας φοινικοπαρήους*" (Hom Od. 11. 124) i sinonim je za *μιλτοπάρῃος*.[133] Složenica *φοινικόπεζα* pojavljuje se kod Pindara kao pridjev uz Demetru "*φοινικόπεζαν... Δάματρα*" (Pind. Olymp. 6. 94-95) i Hekatu "*φοινικόπεζα... Ἑκάτα*" (Pind. Frag. 52.b 77) te ih kao božice raslinja, ratarstva i omladine označava crvenkastima zbog zrela kukuruza u poljima, a pojavljuje se i kao Zeusov pridjev kod Pindara u značenju *onak koji isijava crvenu svjetlost* (*munja*) te dolazi i u složenici *φοινικόστεροπας* kao u "*Δία... φοινικοστερόπαν*" (Pind. Olymp. 9. 6).[134]

φοινός, φοίνιος, δαφοινός, δαφοινέος - *crven, krvav, rumenkast, smeđ*[135]

Pridjevi *δαφοινός, δαφοινέος* pojavljuju se s česticom *δα-* koja pojačava značenje "vrlo...", no etimologija svih pridjeva nije sasvim sigurna, makar se još iz antike povezuje s *φόνος* (hrv. ubojstvo), ali zbog semantičkog i morfološkog neslaganja teorija nije podržana, pored toga moguće je da je riječ nekako povezana i s *φοῖνιξ* (hrv. ljubičasta boja), ali nije sasvim sigurno.[136]

Pridjevi *φοινός*, *φοίνιος* i *δαφοινέος* označavaju crvenu boju te se nalaze u oznaci boje krvi "*φοίνιον αἷμα*" (Hom. Od. 18. 97), "*παρήϊον αἵματι φοινόν*" (Hom. Il. 16. 159), "*εἷμα δαφοινεὸν αἵματι*" (Hom. Il. 18. 538), a *δαφοινός* bi bio bliži smeđoj budući da označava boju

---

[132] Latinski naziv hrasta oštrike je *Quercus coccifera* koji se zbog potrebe za suncem, toplinom i manjom potrebom za vodom, nego ostale vrste hrasta pronalazi na mediteranskom podneblju kojem su ujedno prvi pristup imale mediteranske civilizacije, a specifičan je po tome što se iz njegova žira izdvaja pigmentirani ekstrakt od kojeg se dobiva tamnocrvena, grimizna, odnosno ljubičasta boja, kao što se spominje i u citatu. Naziv vrste hrasta je prema grčkom *κόκκος* (hrv. jezgra, zrno (*hrasta oštrike*)), što je etimološki vjerojatno mediteranskog porijekla, a kasnije se u grčkom jeziku pojavljuje pridjev *κόκκινος* koji se koristi u značenju *crven, grimizan* (Beekes 2010: s.v. *κόκκος*.). Također, spominje se cvijet (grč. *ἄνθος*) koji možda nije sasvim krivo upotrebljen obzirom da se zapravo radi o žiru. Riječ *ἄνθος* označava pored *cvijeta* i *klicu*, *izraslinu* pa time vjerojatno u nekom smislu i *plod*, a pored toga u kombinaciji *ἀλὸς ἄνθεα* označava neki morski cvijet/plod od kojeg se moguće dobiva ljubičasta (ili možda grimizna) boja (LSJ 1996, Senc 1910: s.v. *ἄνθος*., *Vidi παναλουργής*.).
[133] Heubeck i Hoekstra 1990: 85. *Vidi μιλτοπάρῃος* i *κυάνεος*.
[134] LSJ 1996: s.v. *φοινικόπεζα*.
[135] Senc 1910: s.v. *φοινός, φοίνιος, δαφοινός, δαφοινέος*.
[136] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *φοινός, φοίνιος*., Senc 1910: s.v. *δαφοινός, δαφοινέος*.

zmije/zmaja "*δράκων... δαφοινὸς*" (Hom. Il. 2. 308), boju krzna lava "*δαφοινὸν... δέρμα λέοντος*" (Hom. Il. 10. 23), čaglja "*δαφοινοὶ θῶες*" (Hom. Il. 11. 474) i risa "*νῶτα δαφοινὸν λυγκὸς*" (Hymn. Pan. 23-24), a isto tako dolazi u oznaci boje dima "*θυμὸν φοινὸν*" (Hymn. Apoll. 361-362).

4.4. Žut

κροκόεις, κροκωτός - *žut kao šafran*[137]

Pridjevi su izvedeni od imenice *κρόκος* (hrv. šafran) čije porijeklo i etimologija nisu sigurni, ali sliče semitskim riječima za *šafran* kao u akad. *kurkanu*, arab. *kurkum*, hebr. *karkom* te moguće i sankrtskom *kunkuma-*, ali moguće da je i u semitskim jezicima ta riječ posuđena.[138]

Derivati: *κροκόπεπλος*

Pridjeve se, kao što se i iz složenice *κροκόπεπλος* može vidjeti, koriste za oznaku boje odjeće "*κροκωτὸν σπάργανον*" (Pind. Nem. 1. 38) te se ni jedan (osim složenice) ne pojavljuju u epici.

ξανθός - *žut, žućkast, rus, smeđ, riđ, plavokos, zlatokos*[139]

Etimologija pridjeva nije poznata, dovodi se u vezu s latinskim *canus* (hrv. sijed) te etrurski *zamθic* (hrv. zlatan), ali nije sigurno, te je riječ vrlo vjerojatno predgrčkog porijekla.[140]

Derivati: *ξάνθιππος, ξανθοκόμής*

Pridjev ponajviše, kao i složenice, označava plavu boju kose "*ξανθῆς δὲ κόμης*" (Hom. Il 1. 197) kao i složenica *ξανθοκόμής*, "*ξανθὸς Μελέαγρος*" (Hom. Il. 2. 642), a pored toga i grivu konja "*ἵππων ξανθὰ κάρηνα*" (Hom. Il. 9. 407) kao i složenica *ξάνθιππος*. Osim toga u Homerskoj se himni pojavljuje i za boju žute rijeke "*ξανθοῦ ποταμοῖο*" (Hymn. *Ξέν*. 4). Kod Pindara se koristi i za boju oblaka, ali pri tome se ne misli na tamnu boju, već zlatnu što se iz samih stihova i objašnjava.

κεί-//νοισι μὲν <u>ξανθὰν</u> ἀγαγὼν <u>νεφέλαν</u> {Ζεύς} // πολὺν ὗσε χρυσόν·... (Pind. Olymp. 7. 49)

---

[137] Senc 1910: s.v. *κροκόεις*.
[138] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *κρόκος*.
[139] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *ξανθός*.
[140] Beekes 2010: s.v. *ξανθός*.

[Njima (Zeus) dovevši zlatni oblak, mnogo zlata zakiši...]

χρύσεος, χρύσειος *- zlatan, žut kao zlato, sjajan*[141]

Pridjevi su nastali od imenice *χρυσός* (hrv. zlato) koja je posuđenica iz semitskih jezika, tj. prešla iz punskog pa se tako pronalazi u akad. *hurașu*, ugarit. *hrṣ*, fen. *hrs*, hebr. *harus*.[142] Derivati: *πάνχρυσος, πολίχρυσος, χρυσάορος, χρυσαμπύξ, χρυσόθρονος, χρυσόπτερος*

Problematika pridjeva *zlatan* je ta što je prvenstveno materijalni pridjev i označava svaki predmet načinjen od zlata, a materijal mu ujedno pruža zlatnu boju. Osim toga javlja se, uz bogova te je ponajviše uz Afroditu "*χρυσέης Ἀφροδίτης*" (Hom. Il. 3. 64) u značenju *zlatom okićena*, pa tako *štovana*, *uzvišena*, a isto tako i u oznaci zlačane boje konjske grive.

ἔνθ' ἐλθὼν ὑπ' ὄχεσφι τιτύσκετο χαλκόποδ' ἵππω // ὠκυπέτα χρυσέῃσιν ἐθείρῃσιν κομόωντε...
(Hom. Il. 13. 23-24)
[Tamo otišavši (Posejdon) upregne mjednogone brze konje dugogrive sa zlatnim vlasima...]

Također, od Pindara se pojavljuje u opisu plave Apolonove kose "*χρυσέᾳ κόμᾳ*" (Pind. Pyth. 10. 40), a koristi se i za boju masline "*χρυς<έα>ς ἐλαίας*"(Pind. Olymp. 11. 13), kod Sapfe za boju graška "*χρύσειοι δ' ἐρέβινθοι*" (Sapp. Frag. 143. 1) i kod Simonida za boju mjeseca "*χρυσέας τε σελάνας*" (Sim. Frag. 76. 1. 3).

4.5. Zelen

χλοερός, χλωρός *- blijed, zelen, svijetlozelen, zelenožut, zelenskast, žućkast, svježe, snažan*[143]

Pridjevi se izvode od imenice *χλόη* (hrv. mlado zelenilo, trava, mladica) čiji se ie. korijen **$g^{h}elh_{3}$-* pronalazi i u mnogim indoeuropskim jezicima kao u lit. *želti*, *želiu* (hrv. zelenjeti se),

[141] Senc 1910: s.v. *χρύσεος.*
[142] Beekes 2010: s.v. *χρυσός.*
[143] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *χλοερός, χλωρός.* U zadnja se dva značenja pojavljuju kasnije u jeziku i pridjevi nastali od *θάλλω* (hrv. cvjetati) kao *θαλερός* gdje izvorno znače *bujno, mlado, svježe* pa se kasnije mogu pojaviti i kao *zeleno*, jer *bujna grana* može biti i *zelena grana*, ali u arhajskoj književnosti još nema značenje *zelen* (Autenrieth 1967: s.v. *θαλερός.*). Pridjev *χλωρός* se u značenju *snažan* u arhajskoj književnosti pojavljuje u složenici *χλωραύχην* gdje se odnosi na snagu slavujeva grla "*ἀηδόνες... χλωραύχενες*" (Pind. Frag. 81. 1. 2-3), a u značenju *svježe* se javlja kod Euripida *αἵματι χλωρῷ* (Eurip. Hec. 124) gdje, budući da se radi o krvi, može se odnositi na njenu tečnost i iza toga sjaj (Busatta 2014: 311-312.).

želmuo (hrv. biljka), *žalias* (hrv. zelen, sirov), *žole* (hrv. trava, biljka, cvijet), st. slav. *zelenъ*, lat. *helvus*, skt. *hari-* (hrv. zelenkast), av. *zairi-* (hrv. žut), oset. *zældæ* (hrv.trava).[144]
Derivati: *χλοάω, χλωραύχην, χλωρηίς*

Pridjev *χλοερός* se pojavljuje manje nego stegnuta verzija te kod Hesioda označava zelenu granu "*χλοερῷ.. ὄζῳ*" (Hes. Scut. 393), boju čelika "*χλωροῦ ἀδάμαντος*" (Hes. Scut. 231), a kod Ezopa označava boju ptičjeg perja "*τῆς χλοερᾶς κόμης*" (Aesop. Fab. 2. 7) gdje nije sasvim određeno o kojoj se boji radi. Kod Homera se stegnuti pridjev pojavljuje ponajviše u oznaci blijedosti od straha "*χλωρὸν δέος*" (Hom. Il. 4. 479), tj. strah koji zadaje bljedoću, zatim u opisu boje meda "*μέλι χλωρόν*" (Hom. Il. 11. 631) te boju rose u Pindaru "*χλωραῖς ἐέρσαις*" (Pind. Nem. 8. 40). Zatim pri opisu Kiklopove toljage od maslinova drveta "*ῥόπαλον... χλωρὸν ἐλαΐνεον*" (Hom. Od. 9. 319-320) pa čak i općenito maslinova kolca "*ὁ μοχλὸς ἐλάϊνος... χλωρός*" (Hom. Od. 9. 379), kao i kod Anakreonta boja maslinova drveta "*χλωρᾶι τ' ἐλαίαι*" (Anacr. Frag. 98. 1) . Pored toga i boju raslinja "*χλωρὰς ῥῶπας*" (Hom. Od. 16. 47) i šumovitih gora gdje se vjerojatno misli zelenu boju bujnog bilja, obzirom da se gora naziva svetom.

> *ἔνθεν δ' Εὔριπον διαβὰς ἑκατηβόλ' Ἄπολλον // βῆς ἀν' ὄρος ζάθεον χλωρόν...* (Hymn. Apoll. 222-223)
> [odatle dalekometni Apolon prijeđe Eurip, stupi na svetu zelenu goru...]

4.6. Ljubičast

ἰόεις, ἰοειδής, ἰοδνεφής - *ljubičast, tamnomodar, taman*[145]

Pridjevi se izvode izvode iz imenice *ἴον* (hrv. ljubičica ili perunika) kojoj epski metar svjedoči početnoj digami koja se pronalazi i u latinskom *viola* (hrv. ljubičica) te joj etimologija nije poznata, već vjerojatno potječe od nekog mediteranskog jezika.[146]
Derivati: *ἰοπλόκαμος, ἰόπλοκος*

Pojavljuje se samo u epici gdje se pojavljuje kao pridjev tamnog mora "*ἰοειδέα πόντον*" (Hom. Il. 11.298) te tamni izvor vode "*κρήνην ἰοειδέα*" (Hes. Theog. 3), zatim označava boju željeza "*ἰόεντα σίδηρον*" (Hom. Il. 23.850) te isto tako označava boju tamne vune "*ἰοδνεφὲς*

[144] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *χλόη*. U slavenskim jezicima se iz ovog korijena izvode *zelen, žut* i *zlatan* (Skok 1972: s.v. *zelen, zlato, žut*.).
[145] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *ἰόεις, ἰοειδής, ἰοδνεφής.*
[146] Beekees 2010, Chantraine 2009: s.v. *ἴον.*

εἶρος" (Hom. Od. 4.135). Izvan epike, u arhajskoj književnosti pojavljuje se još jedino kod Pindara u složenicama *ἰοπλόκαμος, ἰόπλοκος* koje se odnose na tamnu boju kose.

πορφύρεος, πόρφυρος, πορφύριος - *grimizan, ljubičast, tamnocrven*[147]

Pridjevi su nastali od imenice *πορφύρα* što označava puža, od kojeg se dobiva purpurna boja, pa tako isto i samu tu boju i obojanu odjeću, ali ostaje nepoznata porijekla i pretpostavlja se da pripada nekom od mediteranskih neindoeuropskih ili možda bliskoistočnih, ali ne semitskih jezika.[148]

Derivati: *ἁλιπόρφυρος, Πορφύριος, Πορφυρίων, παμπόρφυρος, πορφύρω*

Pridjev je posvjedočen u velikom broju u epici i izvan nje. Često označava tamnocrvenu, a nekad vjerojatno i ljubičastu boju. U takvom značenju boja pojavljuje se uz odjevne predmete "*πορφύρεον... φᾶρος*" (Hom. Il. 8. 221), "*πορφυρέοις πέπλοισι*" (Hom. Il. 24. 796), "*χλαῖναν πορφυρέην*" (Hom. Od. 4. 115) i u složenici za oznaku tamne (ljubičaste) boje vune na vretenu "*ἠλάκατα... ἁλιπόρφυρα*" (Hom. Od. 6. 306), pokućstva, u ovom slučaju tepiha "*τάπησί... πορφυρέοισιν*" (Hom. Il. 9. 200) kao i složenica *ἁλιπόρφυρος* koja označava kao istu boju "*ἁλιπόρφυρον ῥέγος*" (Anacr. Frag. 102. 1) te i boju krvi "*αἵματι... πορφυρέῳ*" (Hom. Il. 17. 360-361). Pored toga može se primjetit da dolazi nekad i u značenju tamne kao što je u opisu boje vala i mora "*κῦμα... πορφύρεον*" (Hom. Il. 1. 481-482), "*ἅλα πορφυρέην*" (Hom. Il. 16. 391), prema čemu je nastala složenica *ἁλιπόρφυρος*, i oblaka "*πορφυρέῃ νεφέλῃ*" (Hom. Il. 17. 547) te pri opisu duge "*πορφυρέην ἶριν*" (Hom. Il. 17. 534), što neki uspoređuju u sličnosti s oblakom da označava šareni, pretežito crveni, odraz sunčeve svjetlosti, a isto se tako pronalazi se i u metaforičkoj upotrebi pri opisu smrti "*πορφύρεος θάνατος*" (Hom. Il. 16. 334).[149]

ὑακίνθινος - *tamnocrven, ljubičast, plav*[150]

Pridjev se izvodi iz imenice *ὑάκινθος* (hrv. perunika ili zumbul) čija etimologija nije poznata i vjeruje se da je povezana s latinskom rječju *vaccinium* (hrv. borovnica) te su možda obje posuđene iz mediteranskih jezika, a također postoji moguća poveznica i s imenom *Βάκχος* i latinskim *baca* (hrv. boba, bobica, borovnica), no moguće je kako je *Βάκχος* posuđena riječ iz lidijskog *Baki-* prema *Bakivalis* (naziv Dionizove svetkovine), a *baca* se

[147] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *πορφύρεος.*
[148] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *πορφύρα.*
[149] LSJ 1996: s.v. *πορφύρεος.* Gladstone 2010: 478.
[150] Senc 1910, LSJ 1996: s.v. *ὑακίνθινος.*

možda pronalazi i u berberskom jeziku u **bqa* (hrv. borovnica, dud) te su latinski i berberski preuzeli riječ od nekog mediteranskog jezika, što bi slagalo s prethodno navedenom poveznicom *ὑάκινθος* i *vaccinium* s *baca* i **bqa*.[151]

Pridjev se pronalazi i kod Homera u Odiseji i lirici. U lirici iz fragmenata nije sasvim jasno, ali u jednom slučaju kod Anakreonta "*τὰς ὑακιν[θίνας ἀρ]ούρας*" (Anacr. Frag. 1,1) označava *tamnu zemlju*, dok u drugom slučaju "*†ὑακίνθινον†... ᾠιον*" (Sapp. Frag. 166. 1) označava *ljubičasto jaje* iz vjerojatno neke mitološke zgode s Ledom, dok u Odiseji se pojavljuje na dva mjesta u dva ista stiha prilikom opisa boje civjeta.

...κὰδ δὲ κάρητος // οὖλας ἧκε κόμας, ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας. (Hom. Od. 6. 231; Hom. Od. 23. 158)
[...s glave mu (Atena) gustu kosu raspusti, (koja je) nalik ljubičastu/perunikunu cvijetu.]

5. ZAKLJUČAK

Obzirom da se u promatranom korpusu radi o književnim djelima koja svijet slikaju filtriran senzibilitetom naglašene osobnosti pjesnika ili pak koja kroz mitološko-legendarnu i bajkovitu tematiku daju prikaz svijeta kao kodiran odraz stvarnosti, prilikom njihove interpretacije valja imati na umu s jedne strane stegu metričke i žanrovske forme, a s druge slobodu koju posjeduje umjetnik u prikazivanju svijeta o kojem govori ili pjeva. Tako se nužno kroz čitavu nerealnost književnih djela arhajske grčke književnosti, isprepletenu s realnošću, provlači u svojoj biti stvaran doživljaj okoline. U tom je prikazu svijeta, u osobitom književnom kontekstu, našla svoje mjesto i uporaba boja što u konkretnom što u metaforičkom smislu.

Boje se u prvim djelima grčke književnosti jasno koriste na nešto drugačiji način nego u kasnije i moderno doba. U njihovoj se upotrebi, kako je u radu pokazano, zamijećuje na nekim mjestima određeni nedostatak, ili bolje određena nedostatnost, dok je na drugima upadljiva obilna i raznolika upotreba. Tablični prikaz u nastavku daje jasan sažeti pregled obrađenih riječi koje označavaju boju ili neku drugu karakteristiku koja asociraju neku boju, njihova značenja, upotrebe te etimološko porijeklo koje vjerojatno imaju.

[151] Beekes 2010, Chantraine 2009: s.v. *ὑάκινθος*., de Vaan 2009: *baca*.

Tablica 1. Pregled boja s njihovim značenjima i upotrebom u izvorima te etimologijom.

BOJA	KATEGORIJA PREMA OPĆEM ZNAČENJU	ZNAČENJE U TEKSTOVIMA	UPOTEBA U TEKSTOVIMA	ETIMOLOGIJA		
				Ie.	Nep. / Pr-grč. / Med.	Sem.
ἀγλαός	svijetao i bijel	blistav, sjajan (plement, čestit, slavan)	uglađeni zlatni darovi, voda, kosa, veo	(+)[152]	+	
αἰγλάεις, αἰγλαήεις	svijetao i bijel	sjajan, bijel	kozmos, Olimp, dlaka	(+)	+	
αἴολος	svijetao i bijel	sjajan, šaren (brz)	oružje, nezreli grozd	(+)	+	
ἀργός, ἀργής, ἀργεννός, ἀργινόεις,	svijetao i bijel	bijel, sjajan, blistav (brz)	munja, dlaka, perje odjeća, zubi	**h₂rg-*		
ἀργύρεος	svijetao i bijel	srebrn	predmeti od srebra	**h₂rg-*		
ἀστερόεις	svijetao i bijel	blistav, sjajan (pun zvijeza)	vojni oklop, nebo, Olimp	**h₂ster*		
γλαυκός	svijetao i bijel	sjajan, blistav	more, oči		+	
ἦνοψ	svijetao i bijel	sjajan, blistav	odsjaj bakar		+	
λαμπρός	svijetao i bijel	svijeta, sjajan, sjajnobijel	sunce, koža, odjeća	**leh₂p-* / **lh₂mp-*		
λευκός	svijetao i bijel	bijel, svijetao, sjajan, blistav	platno, dlaka, kosa, more, voda, pjena, snijeg, mlijeko, brašno, zubi, kosti, boja tjelesne puti	**leuk-* / **louk-*		
λιπαρός	svijetao i bijel	sjajan (gladak)	kosa od ulja, odjeća	**lei-p-*		
μαρμάρεος	svijetao i bijel	sjajan, blistav (mramoran)	more, štit, mramorne građevine		+	
νῶροψ	svijetao i bijel	sjajan, blistav	odsjaj bakar		+	
πολιός	svijetao i bijel	siv, sijed, bijel	metal, dlaka, kosa, morska pjena	**pol-io-*		
σιγαλόεις	svijetao i bijel	svijetao, sjajan	odjeća, tkanine, gornji dio kuće		+	
φαεινός, φαεννός, φαέθων, φανερός	svijetao i bijel	sjajan (vidljiv)	zvijezde, oči, sunce, mjesec	**bʰoh₂-*		
φαληριάω	svijetao i bijel	bijel	morska pjena	**bʰelH-*		
ὠχράω	svijetao i bijel	blijed	koža	(+)	+	
δνοφερός	taman i crn	mračan, taman, crn	noć, zemlja, smola, zmajev jezik		+	
ἐρεβεννός	taman i crn	mračan, taman	magla, nebo, noć, oblak	**h₁regʷ-*		
ζοφερός	taman i crn	mračan, taman	kaos		+	
ἠερόεις, ἠεροειδής	taman i crn	taman, mračan, crn	oblak, magla spilje, tama, Tartar, smrt	**h₂eus-er-*		

[152] (+) označava riječi koje dijele sličnosti s riječima iz drugih ie. ili sem. jezika, ali nije sigurno da im pipadaju.

κελαινός	taman i crn	crn, mračan, taman	noć, koža štita, more/voda, zemlja, oluja, oblak, boja tjelesne puti	(+)	+	
κνεφαῖος	taman i crn	sumračan	sumrak	(+)	+	
κυάνεος	taman i crn	crn, taman	obrve, kosa, oblak, zemlja, tama, pramci lađe, oči, haljina		+	(+)
μέλας	taman i crn	crn, taman, mračan	voda, izvor, noć, oblak, zemlja, vino, grožđe, lađe, dlaka	**mel(h₂)-*		
ὀρφναῖος	taman i crn	mračan, taman	noć	(+)	+	
σκιερός, σκιόεις, δάσκιος	taman i crn	taman, mračan, crn	guste šume, sjenovite prostorije, oblak, stolac	**skeh₂-*		
σκοτόεις, σκοτοειδής, σκότιος	taman i crn	taman, mračan	oblak, oluja, noć	**sk(e)h₃t-*		
αἶθοψ, αἴθων, αἰθαλόεις	crven	crven, žarkocrven, crvenosmeđ, žutosmeđ, smeđ, čađav	munja, vino, bakar, željezo, dim, čađa, pepeo, smeđe krzno, perje	**h₂eidʰ-*		
αἱματόεις	crven	krvav	prekriveno krvlju		+	
βροτόεις	crven	krvav	neprijateljev plijen, simbol pokolja		+	
ἐρυθρός	crven	crven, crvenosmeđ	bakar, nektar, vino, Crveno more	**h₁reudʰ-*		
μιλτοπάρῃος	crven	crven	predni lukovi lađe		+	
οἶνοψ, οἰνωπός	crven	tamnocrven	more, govedo, grožđe	**u̯oh₁i-no-*		
(παν)αλουργής	crven	grimizan, (možda) ljubičast	odjeća, platno	*ἀλός-ἔργον*		
ῥοδοδάκτυλος, ῥοδόπαχυς	crven	crvenkast	zora		+	(+)
φοινίκεος, φοινήεις, φοινικόεις	crven	crven, sjajnocrven, krvav, grimizan, smeđ	platno, odjeća, krvava modrica, zmaj, ruža, prednji lukovi lađe, zreli plodovi, munja		+	(+)
φοινός, φοίνιος, δαφοινός, δαφοινέος	crven	crven, krvav, crvenosmeđ, žutosmeđ, smeđ	krv, zmaj, dlaka, krzno, dim		+	(+)
κροκότεις, κροκωτός	žut	žut	odjeća		+	(+)
ξανθός	žut	plav (kosa), svijetao, žut	kosa, dlaka, griva	(+)	+	

χρύσεος, χρύσειος	žut	zlatan, plav (kosa), žutozelen, svjetlozelen, blijedožut	predmeti od zlata, ukrašen zlatom, drvo masline, grašak, mjesec			+
χλοερός, χλωρός	zelen	zelen, blijed, blijedozelen, žutozelen	grana, perje, blijed izgled od straha, rosa, maslinovo drvo, raslinje, čelik, gora	*$*g^helh_3$-		
ἰόεις, ἰοειδής, ἰοδνεφής	ljubičast	taman, modar, ljubičast	more, voda, željezo, vuna, kosa		+	
πορφύρεος, πόρφυρος, πορφύριος	ljubičast	ljubičast, grimizan, purpuran tamnocrven, taman	odjeća, platno, tepih, vuna, krv, val, more, oblak, duga, smrt		+	
ὑακίνθινος	ljubičast	taman, ljubičast	zemlja, ljuska jajeta (iz mita)		+	

Iz tablice se mogu primjetiti 46 skupina gdje u jednu skupinu može ulaziti više varijacija pridjeva istog korijena o kojima se kasnije govori kao da se radi o jednoj rječi, tj. po principu jedna skupina - jedna riječ, jer varijacija među njima ne označava promjenu u boju, a nijanse su pomiješane bez pretjerane tendencije po pridjevu, tako da upotreba pridjeva ovisi o metru, književnoj vrsti i dijalektu. Među tim riječima postoji određena tendencija u značenja po kojoj se mogu organizirati u nekoliko kategorija, kao što su *svijetao i bijel* (16 pridjeva i 2 glagola), *taman i crn* (11 pridjeva), *crven* (10 pridjeva) te pod ostalo *žut* (3 pridjeva), *zelen* (1 pridjev) i *ljubičast* (3 pridjeva). Njihova se značenja mogu svrstati u ove kategorije prema tendenciji značenja, ali može se primjetiti kako riječi u tekstu imaju ponekad drugačija značenja. Kao što prve dvije kategorije mogu označavati i svjetlost i bjelinu, odnosno tminu i crninu, tako neke zauzimaju cijeli spektar jedne boje ovisno o primjeni. Iz tablice se može vidjeti kako u nekim situacijama postoje neki pridjevi koji imaju osobitu primjenu naprem drugih iz iste kategorije te se tako vidi kako na nekim mjestima postoji pretjerana raznovrsnost u primjeni, a negdje i manjak. Pri tome teško da je riječ o slijepilu na određene boje koliko o neustaljenosti termina kojima se karakterizira određena boja stvari jer u puno slučajeva dolazi do posudbe pridjeva koji značenjem pokriva spektar u kojem se nalazi ta boja. Na nekim mjestima treba imati na umu kako se i dalje radi o književnom djelu koje ima određeni stupanj slobode definiranja realnosti pa se tako mogu pronaći neki pridjevi u metaforičkoj upotrebi kao za crnu boju kao boju smrti. Postoji određena tendencija upotrebe svijetle i tamne, odnosno bijele i crne te crvene u odnosu na druge boje, ali izvan Homera dolazi do veće i slobodnije upotrebe drugih boja te do stvaranja novih situacija u djelima gdje bi se primjenile.

Ukoliko se obrati pozornost na etimologiju riječi, može se primjetiti kako postoji 19 riječi sigurne indoeuropske etimologije i 8 riječi moguće, ali nedokazane, 1 riječ semitske etimologije i 5 riječi moguće, te 21 riječi za koje se pretpostavlja sigurna predgrčka i mediteranska ili nepoznata etimologija, što na kraju ukupno čini 19 riječi indoeuropskog porijekla te 27 neindoeuropskog. Ako bi se riječi podijelile u 4 kategorije: *svijetao i bijel* i *taman i crn*, *crven* i ostalo (u što ulazi *žut*, *zelen* i *ljubičast*), može se primjetiti kako u kategoriji *svijetao i bijel* postoji 9 riječi sigurne ie. etimologije i 9 riječi vjerojatno neindoeuropske, u kategoriji *taman i crn* 5 riječi sigurno ie. etimologije i 6 riječi vjerojatno neindoeuropske, u kategoriji *crven* 4 riječi sigurne ie. etimologije i 6 riječi vjerojatno neindoeuropske te u kategoriji ostalo 1 riječ sigurne ie. etimologije i 6 riječi vjerojatno neindoeropske etimologije. Iz toga se može zaključiti da su Grci zasigurno poznavali više različitih boja, unatoč nedefiniranoj upotrebi pridjeva za neke boje, ali je moguće da su stigli u egejsko područje znajući za sigurno 4 boje: *svijetlu ili bijelu*, *tamnu ili crnu*, *crvenu* i onu boju iz koje se razvila *zelena*, a u drugim ie. jezicima pored *zelene* i *žuta*. Utjecaj neindoeuropskih jezika na grčki zasigurno je bio značajan, što se vidi po brojnim posuđenicama, ali se također može uočiti i određena konzervativnost u očuvanju naslijeđenog praindoeuropskog. Tako su ostale nazive boje ili poznavali a izgubili riječ te ju zamijenili novom, ili su je tek naknadno upoznali i usvojili već postojeći neindoeuropski, tj. neki predgrčki mediteranski ili semitski naziv za tu boju, ali za potvrdu toga ne postoji dovoljno materijala. Sigurno je da postoje riječi iz čijeg su se indoeuropskog korijena razvili neki nazivi boja u drugim jezicima.

Kada je riječ o književnim tekstovima u žanrovskom i dijakronijskom smislu, može uvidjeti znatna arhaičnost u upotrebi i značenju boja u Homerovim epovima i dijelom homerskim himnama, u odnosu na Hesioda, liriku, elegiju i druga djela arhajske književnosti. Značenje boja izvan Homera i homerskih himni je bliže značenju i upotrebi boja u klasičnom periodu i kasnije, nego što su to Homer i himne. U odnosu prema našoj suvremenosti, brončanodopski i željeznodopski svijet obojan je dakako na jednak način kao i modernodopski, ali postoji razlika u definiranju boja i nijansi te njihovoj percepciji i interpretaciji.

Zaključno, Grci su poznavali mnogo boja, od kojih su neke donijeli sa sobom, a neke su moguće tek kasnije ako ne po prvi put spoznali, onda zasigurno definirali, što nam pokazuje njihova neindoeuropska etimologija kao i manja i konzervativnija upotreba u ranom, književnim tekstovima zajamčenom, vremenu.

IZVORI[153]

Aesopus: *Fabulae*.

Anacreon: *Fragmenta*.

Hesiodus: *Theogonia, Opera et Dies, Scutum, Fragmenta*.

Hipponax: *Fragmenta*.

Homerus: *Ilias, Odyssea*.

Hymnes Homerici: *In Apollinem, In Cererem, In Dioscuros, In Lunam, In Pana, In Solem, Εἰς Ξένους*.

Pindarus: *Nemea, Olympia, Pythia, Fragmenta*.

Sappho: *Fragmenta*.

Simonides: *Epigrammata, Fragmenta*.

Tyrtaeus: *Fragmenta*.

Xenophanes: *Fragmenta*.

LITERATURA

Autenrieth, G. 1967. *An Homeric Dictionary*. New York: St. Martin's Press.

Beekes, R. 2010. *Etymological Dictionary of Greek*. Leiden-Boston: Brill.

Busatta, S. 2014. The Perception of Color and The Meaning of Brilliance Among Archaic and Ancient Populations and Its Reflections on Language. *Journal of Anthropology, 10. 2, 309-347.*

Chantraine, P. 2009. *Dictionnaire étymologique de la lange grecque*. Pariz: Klincksieck.

Cravetto, E. 2007a. Prapovijest i prve civilizacije u: *Povijest 1*. Preveli s talijanskog: Čale, M., Badurina, A., Bosanac, I., Đurić, S. i Kovač, I. Zagreb: Europapress holding d.o.o.

Cravetto, E. 2007b. Egipat i antička Grčka u: *Povijest 2*. Preveli s talijanskog: Bosanac, I., Buza-Vidas, M., Perković, K. i Vučić, N. Zagreb: Europapress holding d.o.o.

de Vaan, M. 2008. *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages*. Leiden-Boston: Brill.

Drews, R. 1988. *The Coming of the Greeks*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

[153] Izvori su pregledavani pomoću programa *Diogenes*.

Duhoux, Y. 1998. Pre-Hellenic Language(s) of Crete. *The Journal of Indo-European Studies*, 26, 1-40.

Đurić, M. N. 1951. *Istorija helenske književnosti*. Beograd: Naučna Knjiga.

Gladstone, W. E. 2010. *Studies on Homer and Homeric Age, Volume 3*. Cambridge: Cambridge University Press.

Heubeck, A. i Hoekstra, A. 1990. *A Commentary on Homer's Odyssey, Volume II: Books IX-XVI*. Oxford: Clarendon Press.

Horrocks, G. 2010. *Greek: A History of the Language and it's Speakers*. Oxford: Wiley-Blackwell.

Ierodiakonou, K. 2005. Plato's Theory of Colours in the Timeus. *Rhizai 2. 2, 219-233*.

Kapović, M. 2008. *Uvod u indoeuropsku lingvistiku*. Zagreb: Matica hrvatska.

Katičić, R. 1976. *Ancient Languages of the Balkans*. Pariz: Mouton.

Liddle, H. G. i Scott, R. 1996. *A Greek-English Lexicon*. Oxford: Clarendon Press.

Mallory, J. P. 2006. *Indoeuropljani: zagonetka njihova podrijetla*. S engleskog preveo: Matasović, R. Zagreb: Školska knjiga.

Mallory, J. P. i Adams, D. Q. 1997. *Encyclopedia of Indo-European Culture*. London: Routledge.

Mallory, J. P. i Adams, D. Q. 2008. *The Oxford Interduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*. Oxford: Oxford University Press.

Matasović, R. 2001. *Uvod u poredbenu lingvistiku*. Zagreb: Matica hrvatska.

Matasović, R. 2016. *Lingvistička povijest Europe*. Zagreb: Matica hrvatska.

Palmer, L. R. 1980. *Greek language*. London: Faber & Faber Limited.

Senc, S. 1910. Reprint 1991. *Grčko-hrvatski rječnik za škole*. Zagreb: Naprijed.

Schmitt, R. 2005. *Uvod u grčke dijalekte*. Prevela s njemačkog: Šćepanović, S. Novi Sad: Budućnost.

Skok, P. 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskog ili sprskog jezika: Knjiga prva*. Zagreb:JAZU.

Skok, P. 1972. *Etimologijski rječnik hrvatskog ili sprskog jezika: Knjiga druga*. Zagreb:JAZU.

Vratović, V. 1982. Grčka književnost. U: *Povijest svjetske književnosti, knjiga 2, 7-187.* Zagreb: Mladost.

Warburton, D. A. 2014. Ancient Color Categories u: *Encyclopedia of Color Sciense and Technology*. New York: Springer.